

Neutralnost Vatikana u međunarodnim odnosima i rješavanju sukoba

Takač, Karla

Professional thesis / Završni specijalistički

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:322272>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-03**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski specijalistički studij Vanjska politika i diplomacija

Karla Takač

NEUTRALNOST VATIKANA
U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA I RJEŠAVANJU SUKOBA
završni specijalistički rad

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski specijalistički studij Vanjska politika i diplomacija

**NEUTRALNOST VATIKANA
U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA I RJEŠAVANJU SUKOBA**

završni specijalistički rad

Mentor: doc.dr.sc. Boško Picula

Studentica: Karla Takač

Zagreb
srpanj, 2024.

IZJAVA O IZVORNOSTI

Izjavljujem da sam završni specijalistički rad *Neutralnost Vatikana u međunarodnim odnosima i rješavanju sukoba*, koji sam predala na ocjenu mentoru doc.dr.sc. Bošku Piculi, napisao/la samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao/la ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao/la etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Karla Takač

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Teorijsko-metodološki okvir rada	3
1.1. Studija slučaja.....	3
1.2. Istraživanje	4
1.3. Teorijski okvir.....	5
2. Neutralnost	7
2.1. Oblici neutralnosti.....	9
2.2. Primjeri neutralnih država	11
2.2.1. Trajna neutralnost u Švicarskoj	11
2.2.2. Trajna i oružana neutralnost u Austriji	13
2.2.3. Faktična, naoružana i tradicionalna neutralnost u Švedskoj.....	13
2.2.4. Vojna, nominalna i privremena neutralnost u Irskoj	14
2.2.5. Nametnuta neutralnost u Finskoj.....	15
3. Odnos Vatikana i Svete Stolice	16
4. Vatikanska diplomacija.....	20
4.1. Povijesni presjek vatikanske diplomacije.....	20
4.2. Diplomatskao predstavništvo Vatikana.....	22
4.3. Ciljevi vatikanske diplomacije.....	23
4.4. Primjeri diplomatskih odnosa Vatikana.....	24
5. Politika neutralnosti Vatikana.....	25
5.1. Uloga u Poljskoj, Čehoslovačkoj i SFRJ.....	27
5.2. Papa Ivan Pavao II. u ulozi medijatora	28
5.3. Poticaji pape za ujedinjenje Europe.....	29
5.4. Ostpolitik.....	30
5.5. Utjecaj na Bliskome istoku.....	31
5.6. Politika neutralnosti i rusko-ukrajinski sukob	33
6. Analiza rezultata istraživanja i rasprava.....	35
Tablica 1: Prikaz medijacije Vatikana	37
7. Zaključak.....	39
8. Sažetak.....	42
9. <i>Summary</i>	43
Popis literature.....	44

Uvod

Državi Vatikanskog Grada (u daljnjem tekstu: Vatikan) je Lateranskim ugovorom iz 1929. godine međunarodnim pravom zajamčena trajna neutralnost. Neuhold (1982: 25-26) napominje kako je jedan od ciljeva neutralnih zemalja smanjiti agresiju drugih te smanjiti jaz u naoružanju između sebe i sukobljenih država. To je i jedan od razloga zašto potiču razoružavanje. Isto tako, neutralne države pokazuju velike napore za očuvanjem mira na međunarodnoj razini. U tom smislu iskazuju predanost i moralnu obvezu za opće dobro (Czarny, 2018). Kako primjećuje Minear (1999: 68), neutralnost se testira u trenucima kada se međunarodno humanitarno pravo i njegova načela susreću s dilemama stvarnoga svijeta. Vatikan, odnosno Sveta Stolica pokazala se uspješnim upraviteljem međunarodnih sukoba, a zahvaljujući svom moralnom autoritetu može manipulirati situacijama u međunarodnom pravnom sustavu (Ryngaert, 2011: 859). S druge strane, autori poput Bergera (2020) postavljaju pitanje je li Vatikan relevantan u međunarodnoj areni zbog svoje neutralnosti.

Hrvatska Sigurnosno-obavještajna agencija (SOA) u svom godišnjem izvješću za 2022. tvrdi kako se dugoročno narušava sigurnost i stabilnost na globalnoj razini ruskom agresijom na Ukrajinu započetom 24. veljače 2022. Također, u istom se izvješću navodi da se time povećava mogućnost izbijanja vojnih incidenata¹. To je dovelo do toga da dvije ranije neutralne države, Finska i Švedska napuste ovaj status i pridruže se Organizaciji Sjevernoatlantskog ugovora tj. NATO-u. Promjenom sigurnosne situacije, Vatikan i dalje zagovara mirovno rješenje, te politiku neutralnosti ističe ne samo kao svoju tradiciju, već i kao „određeni položaj u međunarodnoj zajednici koji mu omogućuje bolju poziciju u rješavanju sukoba i drugih problema“². Na području Bliskog istoka kršćani kao vjerska zajednica predstavljaju manjinu u stanovništvu. U Siriji i Iraku prijeti njihovo nestajanje. Stoga, sveti otac kao poglavar Katoličke crkve ima u cilju zaštititi vjernike. Stoga je glavni cilj vatikanske diplomacije upravo spriječiti međunarodne sukobe i sukobe unutar država, o čemu govori primjer Poljske te smanjiti količinu naoružanja u svijetu.

¹ SOA: Javno izvješće <https://www.soa.hr/files/file/Javno-izvjesce-2022.pdf> pristupljeno 22. travnja 2024.

² Wooden, Cindy (2023) cit. prema papa Franjo (2023) United States Conference of Catholic Bishop. *Vatican neutrality is a force for peace, pope tells ambassadors*. <https://www.usccb.org/news/2023/vatican-neutrality-force-peace-pope-tells-ambassadors> pristupljeno 12. travnja 2024.

Problemi koji se javljaju analizom politike neutralnosti Vatikana odnose se na kritike različitih međunarodnih aktera prema Svetoj Stolici zbog neutralnosti tijekom holokausta te odnosu prema osuđenim ratnim zločincima, za koje je tražila pomilovanje. Suvremeni kritičari ovdje su povukli paralelu sa stavom pape Franje oko rata u Ukrajini i situaciji na Bliskome istoku. Za razliku od drugih neutralnih država poput Turkmenistana, Laosa, Švicarske i drugih, Sveta Stolica predstavlja i instituciju koja djeluje na nadnacionalnoj razini, a počiva na humanitarizmu, pacifizmu i medijaciji.

Istraživanje se u radu temelji na kvalitativnoj studiji slučaja. Ovim radom prikazat će se kroz nekoliko primjera način na koji su Vatikan kao država i vanjskopolitički akter, te Sveta Stolica kao vrhovna vlast Katoličke Crkve, utjecali na ishod oružanih sukoba jer svoju politiku neutralnosti koriste kao temelj uloge medijatora, u slučaju da to zatraže sve sukobljene strane.

Ovaj rad sastoji se od nekoliko većih cjelina. Prvi dio formulira što je studija slučaja i zašto je korištena u ovome radu. Slijedi dio koji prezentira politiku neutralnosti te koje vrste postoje u kojim državama i koji su pristupi prema politici neutralnosti. Slijedi pregled i dubinska analiza na primjerima vatikanskih stavova i angažiranosti u nekadašnjim komunističkim zemljama u Europi, odnosno državama koje su se nalazile istočno od željezne zavjese. Neutralnost Vatikana interpretira se i u rusko-ukrajinskom sukobu te nemirima na području Bliskog istoka. Kako bi se identificirao utjecaj Svete Stolice u navedenim slučajevima, korišteni su sekundarni izvori temeljeni na povijesnim događajima, podacima iz arhiva, dostupnim dokumentima, medijskim izvještajima te u intervjuima. Ograničenje predstavlja zavjet šutnje vatikanskih diplomata. Naime, veliki dio vanjske politike ove države odrađen je u tajnosti, stoga su javno dostupni podaci oko određenih pitanja limitirani. Dosadašnja literatura pokazala je konzistenciju, ustrajnost i dokaze trajne neutralnosti Vatikana, dok autori od 2022. godine i od početka ruske invazije na Ukrajinu ispituju može li ova država koja je po mnogo čemu *sui generis* sačuvati neutralni stav i je li ostala neutralna i u ovom slučaju.

Cilj je rada istražiti kako su papa, nunciji i ostali sudionici vanjske politike Svete Stolice, vodeći se teorijama neutralnosti riješili internacionalni konflikt. Također, želi se identificirati na koji je način Vatikan preuzeo i realizirao ulogu medijatora u sukobima drugih država te pojasniti je li Vatikan uvijek i u svim situacijama nepristran, odnosno obrazložiti zašto i u kojoj situaciji ipak zauzima stav. Opisujući postupke Svete Stolice želi se determinirati kako ona kao akter uspijeva postignuti željeni rezultat i koliko je on dugotrajan. Isto tako, želi se

rastumačiti na koji način Vatikan, jedina neutralna država koja nema svoju vojsku uspijeva zadržati ovaj vanjskopolitički status. Ipak, dolaskom pape Franje na čelo Katoličke crkve 13. ožujka 2013., Svetoj Stolici odnosno Vatikanu nudi se novi pogled na različite situacije, dok se istovremeno nastavlja diplomatska tradicija Pija XII. i Ivana Pavla II.

1. Teorijsko-metodološki okvir rada

1.1. Studija slučaja

Studija slučaja je metoda društvene znanosti koja omogućuje „zadržavanje cjelovitih i smislenih svojstava događaja iz stvarnog života, kao što su individualni životni ciklusi, organizacijski i upravljački procesi, promjene u susjedstvu, međunarodni odnosi i razvijanje industrija“ (Yin, 2007). Jedna od definicija ove metode glasi kako je riječ o proučavanju jednog primjera određenog problema ili događanja, odnosno fenomena. Međutim, radi li se o jednome slučaju, tada često dobivene informacije ne mogu biti pouzdane u širem kontekstu (Flyvbjerg, 2006, cit. prema Abercrombie, Hill i Turner, 1984). Stoga će se ovo istraživanje baviti politikom neutralnosti Vatikana analiziranoj i argumentiranoj u više slučajeva.

Yin (2007:18) naglašava kako studija slučaja kao metoda podrazumijeva korištenje podataka poput dokumenata, artefakata, intervjua i promatranja. Studija slučaja također podrazumijeva sveobuhvatnu metodu sa sastavnicama logike dizajna, tehnikama prikupljanja podataka i specifičnih pristupa analize podataka (Yin, 2007). Flyvbjerg (2006: 241) zaključuje kako je studija slučaja uspješna te neophodna metoda kako bi se provelo istraživanje u društvenim znanostima. Može se reći i kako je bolja od drugih kvalitativnih metoda kako bi se objasnio određeni problem. Mahoney (2010) objašnjava kako se kvalitativnim studijama slučaja usvajaju pristupi uzrok-posljedica te kako ovakva istraživanja imaju određene ishode. Ovom znanstvenom metodom objašnjava se zašto je došlo do takvih ishoda, za razliku od statističkih metoda, koje pokušavaju procijeniti učinke varijabli.

Isto tako, Yin (2007:26) navodi da postoji pet vrsta primjena studija slučaja. Tako je važno objasniti uzročno-posljedične veze, opisati intervencije i konteksta, ilustrirati određene teme, dubinski istražiti situacije u kojima evaluirana intervencija nema jasan i jedinstven skup ishoda. Na kraju, studija slučaja može biti i metaevaluacija. Kada je riječ o jedinici analize u studiji slučaja, Yin (2007: 35-39) navodi da ona može biti pojedinačna osoba, događaj ili

entitet, program, proces, organizacijske promjene i slični slučajevi. Također, jedinica analize može biti i primjerice, ekonomija jedne države, kretanje trgovine između dvije države. U ovoj metodi, bitna je i razrada teorije jer će dizajn istraživanja utjeloviti teoriju. Također, ona olakšava fazu prikupljanja podataka te čini razinu na kojoj se uopćavaju rezultati studije slučaja.

Yin (2007: 61) citira Herriotta i Firestona (1983) kada opisuje uvjerljiva istraživanja te navodi kako su to ona istraživanja koja se temelje na više slučajeva, a cjelokupna studija slučaja smatra se uvjerljivijom. „Najjednostavniji takav dizajn uključio bi dva ili više slučajeva za koje se vjeruje kako će biti doslovne replikacije“ (Yin, 2007). Flyvbjerg (2006: 224) govori da jedan pogled na određeni slučaj ne može generalizirati situaciju, što se smatra lošom karakteristikom studije slučaja kao znanstvenom metodom. Također, Yin (2007: 66-67) ističe kako se u vjerodostojnijim istraživanjima radi o dvosmjernim dizajnima, u kojima se odabiru ekstremni slučajevi ili mogu postojati holističke studije, koje podrazumijevaju da svaki slučaj ne potire ranije ustanovljenu varijaciju.

Govoreći o analiziranju podataka u studiji slučaja, Yin (2007: 159) apostrofira kako se poteškoće mogu smanjiti imajući opću strategiju analize podataka. Uz to, potrebno je imati i nekoliko specifičnih analitičkih tehnika, za koje je potrebno primijeniti logiku replikacije ako studija slučaja obuhvaća više slučajeva.

1.2. Istraživanje

U ovome radu prikazat će se slučajevi vatikanske diplomacije, odnosno njezina politika neutralnosti u slučajevima intervencije Svete Stolice u Poljskoj, Čehoslovačkoj i SFRJ tijekom komunističke vlasti, zatim u slučajevima pokušaja normalizacije odnosa zapadnih zemalja s istočnim zemljama tijekom Hladnog rata, medijacije na Bliskome istoku te u apelima Vatikana tijekom rusko-ukrajinskog sukoba.

Istraživanje je postavljeno na sljedećim istraživačkim pitanjima: 1. Kako je Vatikan ostao neutralan u navedenim slučajevima i kako demonstrira svoju neutralnost? 2. Koje interese je Vatikan u tim slučajevima imao i zašto je ostao neutralan? 3. Koje diplomatske aktivnosti je Vatikan poduzeo kako bi se spriječili ili razriješili međunarodni sukobi?

Problem istraživanja jest vanjskopolitički utjecaj Svete Stolice u upravljanju sukobima jer status trajno neutralne države ima ulogu u stvaranju međunarodnih odnosa.

Hipoteza istraživanja (H1) glasi: „Vatikan politikom neutralnosti kao ključnim alatom vanjske politike može razriješiti međunarodni konflikt, odnosno dati doprinos tomu“.

Ciljevi istraživanja su argumentirati koja je uloga Vatikana u kriznim vremenima i uspostaviti primirja između sukobljenih država zahvaljujući Svetoj Stolici, zatim objasniti suodnos Vatikana i Svete Stolice te kritički prosuditi te ocijeniti glavna načela vatikanske neutralnosti i učinkovitost te diplomacije u upravljanju konfliktom na međunarodnoj razini.

1.3. Teorijski okvir

Idealizam se tumači kao doktrina odnosno pristup međunarodnim odnosima prema kojem se svijet može promijeniti nabolje sveobuhvatnom suradnjom među državama. U svakodnevnim političkim raspravama to se pak počesto uočava u naivnim pogledima na ciljeve koje nije moguće ostvariti. U međunarodnim odnosima, idealizam se tumači kao vanjska politika pojedine države, a koja odražava unutarnje vrijednosti. Vijeće za vanjske poslove Sjedinjenih Američkih Država to opisuje kao pokušaj vladajućih kako bi se smanjilo siromaštvo, očuvala ljudska prava i promovirala vjerska sloboda. Takve vlade vjeruju da je to pravi stav temeljen na moralu. Ako vlasti to provedu unutar svoje države, tada im je to put prema provođenju i u inozemstvu. Na duge staze, to znači kako bi svijetom zavladao mir³. Međutim, idealizam se ne smije poistovjetiti s pacifizmom kao doktrinom protivljenja bilo kakvom ratu.

Rasprava oko realizma i idealizma javlja se nakon završetka Prvog svjetskog rata, kada su se međunarodni odnosi pojavili kao nova znanstvena disciplina kako bi se preveniralo još jedan rat i njegove posljedice te kako bi se očuvao mir i riješili drugi svjetski problemi. Idealistima je pretpostavka tada bila kako će se takvi problemi riješiti uređenim međunarodnim pravom, koji podrazumijeva sankcije za one koji ne poštuju pravila te međunarodnim organizacijama koje obuhvaćaju sve države bez diskriminacije ciljajući na njihovu suradnju. Smatrali su kako bi upravo na takav način mir bio lakše održavati (Yasar Akcay, 2013: 131).

³ Council on Foreign Relations (2023) Idealism Versus Realism. Dostupno na: <https://education.cfr.org/learn/reading/idealism-versus-realism>. Pristupljeno 28. lipnja 2024.

Postoje tri glavne karakteristike idealizma. Zuolo (2012:7) navodi kako (1) politika treba biti temeljena na moralu, normativni sadržaj socijalnog reda treba biti uzet iz univerzalnih pristupa ili idealiziranih procedura kroz opravdanja. Uzimajući u obzir i metodologiju, (2) idealizam označuje univerzalni pogled na to kako normativni kriteriji trebaju biti kreirani. Kao treću stavku navodi da (3) normativni sadržaj socijalnog reda treba podrazumijevati radikalne promjene povijesnog reda, dok realizacija ne mora biti u skladu s tim. U daljnjem tekstu Zuolo (2012: 7-8) opisuje kako temelj politike na moralu znači da treba postojati sustav normativnih kriterija po kojima bi politička stvarnost trebala biti evaluirana, odnosno što se u tom smislu treba promijeniti. Primjer tomu jest situacija zašto se u suvremeno doba treba naglasiti da je ropstvo nepravedno i nepotrebno u društvenim institucijama. Kod kreiranja normativnog sadržaja, idealisti žele radikalno promijeniti trenutačno stanje.

I u znanstvenom pristupu, i u praktičnoj primjeni, nasuprot idealizmu postoji realizam. Nijedan od dva pristupa nije ni točan ni pogrešan te ni jedan od njih ne pripada određenom trajnom političkom gledištu. Vanjska politika kao ostvarivanje nacionalnih interesa u međunarodnim odnosima sadrži redovito elemente i jednog i drugog pristupa, dok je prava rasprava vezana uz to koja država naglašava određeni pristup u konkretnom primjeru. Za idealiste se veže aktivna participacija u svjetskim odnosima kada se naglašavaju bitne vrijednosti. Temelj realističkog tumačenja međunarodnih odnosa jest primat interesa suverene države kao svojevrsni egoizam te primjena sile i savezništava u konfliktnim situacijama.

Burchill (2001: 5, u Kodaman i Akcay, 2013: 133) navodi kako je diplomacija bitna za idealiste. Razlog tomu je što ljudi u perspektivi žele osjećati sigurnost i blagostanje. Dalje se navodi kako tajna diplomacija treba zamijeniti otvorenu diplomaciju kako bi se spriječio rat, odnosno oružano i nasilno rješavanje sukoba. Kodman i Akcay (2013: 133, cit. prema Calis i Ozluk, 2007: 225-243) opisuju da je za idealiste samoodređenje slobodan izbor vlastitih djela bez vanjskih prinuda. Dalje opisuju da se u politici na to gleda u smislu slobode ljudi na određenome teritoriju i onih koji određuju politički status kako bi se njima upravljalo bez nepotrebnog utjecaja ostalih zemalja. Postoje proturječne definicije i pravni konstrukti oko toga koje skupine mogu zahtijevati pravo na samoodređenje. Problemi koji se javljaju kod idealizma proizlaze iz njegove praktične neodređenosti. U tom smislu, idealisti nisu svjesni problema koji dolaze s primjenom novog modela (Zuolo, 2012: 12).

U smislu neutralnosti, Abbenhuis (2014: 157) idealizam objašnjava kako su neutralnost i ratni zakoni vrste u međuratnom razdoblju koje su okupile trgovce, financijere i, primjerice, sve Europljane koji su imali kontakte u daljim područjima. Vjera u međunarodnu moralnost kao zdrav temelj za međunarodnu organizaciju isto tako našla je ekspresiju u svim drugim međunarodnim organizacijama, pri čemu su se mnogi zalagali za neutralnost u širokom okviru, tj. za međunarodnu stabilnost i mir. Također, Simpson (2018: 6) smatra kako naspram idealista, realisti smatraju da neutralne države mogu igrati marginalnu ulogu u ravnoteži snaga. Međutim, na kraju Hladnog rata nedostajala je upravo takva dugoročna ravnoteža.

2. Neutralnost

Neutralnost je prema nekim autorima, poput Czarnyja (2018: 4) vrlo stari koncept u odnosima među državama. Ona se javila već u šestom stoljeću prije nove ere u ratu između jonske Grčke i Perzije. Tada su gradovi-države trebali odlučiti što će učiniti u tome trenutku. Neutralnost je tada prihvatio grad Milet, iako još tada koncept neutralnosti nije bilo moguće opisati. Kulenović (2002: 44) objašnjava kako je neutralnost „normativni odgovor na pluralizam društva razvijenih demokracija današnjice“.

Postoji nekoliko definicija neutralnosti. Ona, prije svega, podrazumijeva države koje nisu zaraćene te predstavljaju područje sigurnosti i stabilnosti u potencijalnom ili trenutačnom međunarodnom sukobu⁴. Definira se i kao nesudjelovanje neutralne države u stanju rata između dvije države, odnosno da su neutralne države one koje nisu ni na koji način upletene u oružani ili kakav drugi sukob. Ovdje se radi o vojnoj potpori i vojnom djelovanju te o vojnom djelovanju na teritoriju neutralne države. To podrazumijeva i neulazak u vojne i obrambene saveze te svaka neutralna država treba imati odgovarajuću moć, odnosno mogućnost da se sama obrani u slučaju napada na nju. Važno je da je država koja se obvezala na neutralnost i suzdržanost, to provodi striktno i u svakoj situaciji (Grlić Radman, 2009).

Neutralni teren odabiru i države kako bi ondje održale pregovore, a Berridge (2007: 44) objašnjava kako se zato pregovori često odvijaju u Švicarskoj ili Austriji, državama kojima je

⁴ Međunarodni sukob može biti sukob na razini neprijateljstva bez vojne intervencije, a može biti i sukob na razini rata. Nincic (1982: 50-51) identificira kako se unutar međunarodnih sukoba može analizirati nekoliko kategorija, poput strukture međunarodnih sustava i potrage za ulogama, interakcija te distribucije ekonomske i simboličke moći. Mogu se analizirati i dijade unutar nacija, moć subnacionalnih skupina i dr.

priznat status trajno neutralne države prema međunarodnome pravu. Kada se neka država odluči na neutralnost, ona je tada primorana nacionalnu sigurnost dovesti na najvišu razinu te treba održavati suverenitet na način da ne treba zaštitu od vojnih ili političkih saveza. U međunarodnoj zajednici treba zadržati povoljnu poziciju (Czarny, 2018: 3-4).

Grlić Radman (2009: 22) opisujući švicarsku neutralnost primjećuje kako ta država zabranjuje primjenu sile, osim u samoobrani, nastoji zaštititi ljudska prava te pruža dobre usluge međunarodnoj zajednici. Neutralne države poput Švicarske, Švedske te Austrije postale su omiljene kao sile zaštitnice tijekom prošloga stoljeća, odnosno države koje nemaju stalna veleposlanstva u drugoj zemlji, upravo od njih, trećih zemalja, zatražile bi zaštitu interesa. Zaštita se u ovim slučajevima dogovorila trilateralnim sporazumom (Berridge, 2007: 142).

Kada govori o neutralnosti, Gabriel (1998 u Jerneić, 2004) navodi da se ona smatra (1) legalnom, što se očituje u pravu da svaka država može odabrati hoće li ulaziti u rat ili ne, (2) racionalnom, pod čime se smatra da neulaženje u neki sukob rezultira s više dobrobiti, nego ulaženje u sukob, (3) normalnom u periodu kada je bilo više neutralnih od zaraćenih država i (4) instrumentalnom, ali bez vrijednosti jer nije ni za etičku osudu, niti je plemenita. Nadalje, Kulenović (2002: 52) navodi kako je neutralnost moguća u državama u kojima postoji konsenzus oko pluralističkih načela, primjerice oko postojanja različitih te jednako valjanih doktrina te se jedinstvena doktrina može nametnuti opresivnim političkim aparatom, dok je u stabilnim demokracijama konsenzusom moguće doći do političke koncepcije pravednosti.

U međunarodnome pravu, neintervencija se ne vidi samo u oružanome sukobu, već i u financijskoj pomoći. Jerneić (2004: 73) tvrdi kako je neutralnost najbolji način za provedbu učinkovite zaštite nezavisnosti i sigurnosti male zemlje. Neutralnoj zemlji je, prema Haaškoj konvenciji⁵, zabranjeno sudjelovati u međunarodnome sukobu ili podržati jednu od sukobljenih strana. S druge strane, sukobljene države trebaju poštovati suverenitet neutralne države, a neutralna država može sama definirati koliko će biti fleksibilan koncept ove politike.

⁵ Haaška konvencija potpisana 1907. godine je rezultat niza konvencija od 1899., završene mirovnim konvencijom u Hagu, kojima je došlo do potpisivanja niza međunarodnih sporazuma. To su prvi multilateralni sporazumi koji obrađuju teme rata na kopnu i na moru. Točke Haške konvencije obrađuju teme mirnog rješavanja sporova, neprijateljstvo, običaje rata te između ostalog objašnjene su i prava i dužnost neutralnih država u vrijeme rata.

Gabriel (1998 u Jerneić, 2004) navodi kako je neutralnost dobro funkcionirala početkom 20. stoljeća. No, Grlić Radman (2009: 57) smatra kako je univerzalna zabrana sile, odnosno pravo neutralnosti u međuvremenu zastarjela. Kada govori o lošim stranama neutralnosti, Czarny (2018: 3) primjećuje da je neutralnost nedosljedna svojom definicijom, konceptom te oblicima.

2.1. Oblici neutralnosti

Grlić Radman (2009: 27-39) razlikuje nekoliko vrsta neutralnosti. Tako postoje tri aspekta njezina formiranja. To su: vremenski, sadržajni i međunarodnopravni aspekt. Oni se do određenoga stupnja mogu povezivati po slobodnome izboru, dok posebni oblici neutralnosti u geografskom smislu nemaju ograničenje. Isto tako, Vukadinović (1986: 99) nabraja privremenu, trajnu, vječnu, tradicionalnu, suvremenu, oružanu, pasivnu, te aktivnu neutralnost. Navodi kako postoje i oblici vječne neutralizacije, neutralizirane države, neutralnost u doba rata, neutralizam, neutralizacija i politika neutralnosti kao poseban oblik, no ističe kako su njezina tri osnovna oblika: ratna i stalna neutralnost te politika nesvrstanosti.

Vremenski aspekt znači da država može odlučiti o početku i trajanju svoje neutralnosti. Obična je prigodna, privremena te se pojavljuje prilikom trajanja rata u drugim zemljama ili uoči izbijanja rata te se na kraju sukoba ona gasi. Ovakva neutralnost može prestati i ulaskom u rat države koja se proglasila neutralnom. Czarny (2018: 5-8) o neutralnosti tijekom trajanja nekog sukoba napominje da se na taj potez država odlučuje iz dva razloga: kako bi spriječila izbijanje rata na svome teritoriju te kako bi imala prijateljske odnose sa svim uključenim stranama. Na taj način ona stječe političku ili ekonomsku prednost. Trajno neutralna država je ona koja se obvezuje na neutralnost u svim budućim ratovima. Ona je utemeljena na potpisanome sporazumu (Grlić Radman, 2009). Vukadinović (1986: 100-105) tumači kako je država koja ima status stalne neutralnosti dužna dati jednostranu izjavu kojom se obvezuje na taj status te treba postojati ugovor kojim treće države izjavljuju kako će one priznati, odnosno zajamčiti stalnu neutralnost te države. Obveze trajno neutralne države proizlaze iz statusa u vojnoj, političkoj, ideološkoj i ekonomskoj sferi. Takva neutralnost može biti prisutna i samo u jednoj od tih sfera.

Neutralnost po sadržaju može biti apsolutna, odnosno integralna, diferencijalna, međunarodnopravno slobodno izabrana, nametnuta, a može biti i državna maksima. Apsolutna ili integralna neutralnost jest ona koja podrazumijeva pravo neutralnosti u punom opsegu. Diferencijalna neutralnost naziva se još i kvalificiranom, a može se razumjeti i kao nezaraćenost, odnosno fleksibilna neutralnost. Ovaj oblik koriste države koje ne sudjeluju u vojnim sankcijama sustava kolektivne sigurnosti, ali sudjeluju u gospodarskim sankcijama. Neutralnost prema međunarodnopravnim obvezama može biti neutralnost izabrana slobodnom voljom i neutralnost nametnuta stranim određenjem (Grlić Radman, 2009). Ovdje Vukadinović (1986: 104) definira vojnu neutralnost, koja je odrednica stalne neutralnosti u vrijeme rata i u vrijeme mira. Neutralnoj zemlji tako se ne dopušta sudjelovanje u vojnim blokovima, što je odrednica novijega europskog razvoja. Takvi savezi podrazumijevaju NATO i nekadašnji Varšavski ugovor, čije bi članstvo smanjilo neutralni prostor.

Iz stalne neutralnosti proizlazi politička neutralnost koja najavljuje te ostaje izvan ratova i vojnih saveza. Istovremeno, ta država vodi pristranu politiku, što stvara sumnju u njenu neutralnost. Ona se pojavljuje u mirnodopsko vrijeme, stoga se tada stvaraju uvjeti za njenu vjerodostojnost. U slučaju da se više neutralnih zemalja odluči na suradnju, dolazi do jačanja mira (Vukadinović, 1986: 105). S političkom i vojnom neutralnosti ne može se spojiti ona ideološka. Ovdje se radi o situaciji u kojoj se od neutralne države ne može očekivati biti ideološki neutralna. Tu se javlja nekoliko problema, od kojih se ističe i onaj kako se od neutralnosti izuzimaju pojedini građani, koji tada mogu slobodno djelovati, sukladno svojoj ideološkoj pripadnosti. Također, neutralnost određene zemlje mogla bi se dovesti u pitanje i ako bi ona dopustila javno napadanje ili osudu politika drugih zemalja (Vukadinović, 1986: 105-106).

Jedan od oblika neutralnosti je i ona ekonomska koja se smatra ključnim ciljem neutralnih zemalja. Pod time se podrazumijeva slobodna trgovina sa zaraćenim stranama. Postavljalo se i pitanje mogu li trajno neutralne zemlje postati članicama europskih integracija za slobodnu trgovinu. Pojedini autori smatraju kako u vrijeme mira neutralne države mogu postati članice, dok drugi smatraju kako je to nemoguće jer sve ekonomske integracije imaju i političke ciljeve (Vukadinović, 1986).

Ona neutralnost, koja je izabrana slobodnom voljom, obrazložena je ugovorom ili notifikacijom izjave o neutralnosti. Neutralnost kao državna maksima je faktična neutralnost.

U ovome slučaju država nema međunarodnopravnu obavezu biti neutralna, već je to primarni cilj vanjske politike određene države. Blagonaklona neutralnost je ograničeni oblik. Države su koristeći ovaj oblik pogodovala jednoj zaraćenoj strani u smislu isporuke oružja ili pružanja potpore poput davanja plaćeničke vojske. Pomoć se može vidjeti na diplomatskoj te na gospodarskoj razini. Time ta država izravno ne sudjeluje u ratu (Grlić Radman, 2009).

Neutralne zemlje obvezane su i na oružanu neutralnost. Pod time se podrazumijeva da neutralna zemlja osigura svoj status tako da će u slučaju oružanog napada biti u mogućnosti sama se obraniti i time očuvati svoju nezavisnost. Vukadinović (1986: 107-108) ističe kako susjedne zemlje trebaju računati na vojnu sposobnost neutralnih država. Isto tako, manje države često raspolažu manjim vojnim snagama koje pak nisu dovoljne za cjelovitu obranu.

Nepriistrane su treće zemlje koje sudjeluju u rješavanju sukoba drugih država pri čemu se prema njima mora manifestirati jednaka naklonost. Kao nepriistrana zemlja uživa povjerenje sukobljenih strana. To znači da obje države smatraju kako će im posrednik sve poruke prenositi bez da ih promijeni, odnosno iskrivi. Time se neće posumnjati u njihovu ispravnost. Također, treće zemlje korisne su pri rješavanju sukoba jer sukobljene strane češće će upravo tada pristati na kompromise te izvršiti sporazum (Berridge, 2007, cit. prema Touval, 1982).

Czarny (2018: 15) citira Kukulku (1982: 34) kada navodi na koji način neutralnost utječe na nacionalnu sigurnost. Ističe se kako na taj način neutralna država žrtvuje određene vrijednosti kako bi se očuvala kako nezavisan politički entitet. Za neutralne države veoma je važan i teritorijalan integritet te kakvoća života građana; pod time se smatra kako je važna razina socio-ekonomskog napretka, visoka razina građanskih sloboda i ljudskih prava te između ostalog, i očuvanje okoliša i sl.

2.2. Primjeri neutralnih država

2.2.1. Trajna neutralnost u Švicarskoj

Jerneić (2004: 73) tumači kako se Švicarska odlučila na neutralnost još 1648., potpisavši Westfalski mir. Grlić Radman (2009: 221) ističe kako je već ranije uspostavila politiku ravnoteže sa svojim susjedima, no Westfalskim mirom joj je dano formalno-pravno uporište, a na Bečkom kongresu 1814. i međunarodno priznanje. Tada je njezina neutralnost postala

običajna. Na početku 20. stoljeća bila je politički i zakonodavni koncept te su se njime Švicarci ravnali u svim novonastalim geostrateškim prilikama.

Švicarska je svoju integralnu neutralnost zamijenila diferencijalnom, i to Londonskim protokolom iz 1920. godine. Time je Švicarska bila oslobođena od strane Lige naroda od davanja vojne pomoći, a zauzvrat je Švicarska ograničila svoja prava neutralne trgovine te se pridružila ekonomskim sankcijama. Međutim, ova država vratila se integralnoj neutralnosti 1938. godine, nakon što je Adolf Hitler u ožujku te godine izvršio pripojenje Austrije Trećem Reichu (Gabriel, 1998 u Jerneić, 2004: 62-63). Švicarska je bila primorana odustati od svoje neutralnosti i tijekom Hladnog rata, kada je pod pritiskom Sjedinjenih Američkih Država objavila gospodarski embargo komunističkim državama (Grlić Radman, 2009: 228).

Opisujući neutralnost u Švicarskoj, Grlić Radman (2009: 222-280) objašnjava kako je time ona sačuvala suverenost i unutarnje političko jedinstvo te je ujedno ona i definirana maksima. No, ona se ne shvaća kao državna maksima kod samih švicarskih građana, već kao svojevrsna deklaracija države. Istovremeno, neutralnost je služila i kao sredstvo otklanjanja utjecaja velikih sila.

Trajna neutralnost je Švicarskoj i Austriji omogućila sposobnost davanja dobre usluge te mogućnost angažmana u međunarodnome posredovanju, unatoč statusu srednjih sila. Također, ova vrsta neutralnosti dvjema državama dala je mogućnost da baš ovakvom diplomacijom, u cilju postizanja mira, mogu uživati sigurnost zahvaljujući NATO-u na svojim granicama, no one ne pridonose njegovoj vojnoj moći (Berridge, 2007: 203-204).

S druge strane, Gabriel (1998) primjećuje kako je trajna neutralnost Švicarske zasmetala Sjedinjenim Američkim Državama te je ovu zemlju optužila za profiterstvo, odugovlačenje Drugog svjetskog rata i podržavanje nacističkog režima. Problemi u odnosima između ovih dviju država nastavili su se do kraja Hladnog rata. Sjedinjene Američke Države nisu odobravale klasičnu definiciju neutralnosti te su se protivile gospodarskoj neutralnosti Švicarske.

2.2.2. Trajna i oružana neutralnost u Austriji

Austrija je proglasila svoju neutralnost 1955. godine u kontekstu završetka Drugog svjetskog rata, integracije teritorija te odlaskom okupacijskih snaga, te je tada tamošnji parlament i donio Deklaraciju neutralnosti koja postaje dijelom austrijskog ustava. Grlić Radman (2009: 199) citira Lohwassera (1995: 9) kada opisuje austrijsku neutralnost, koja podrazumijeva nesudjelovanje u ratu te se stavlja u poseban status prema zaraćenim stranama. Taj status može odrediti sama, a može se odrediti i ugovorom o nepristranosti i nepovredivosti. U slučaju mira, može se pripremati za slučaj rata te se može osigurati politikom neutralnosti.

Austrijskoj neutralnosti pogoduje i geopolitički položaj te pripadnost zapadnoj civilizaciji. To „nameće zaključak kako je gospodarska integracija Austrije sa Zapadnom Europom bila u središtu njenih vanjskopolitičkih interesa“ (Grlić Radman, 2009: 206).

Trenutačno Austrija sudjeluje u mirovnim misijama KFOR-a, EUFOR-a te UNIFIL-a. Od 2023. godine priključila se i inicijativi protuzračne obrane *Europe Sky Shield*.

2.2.3. Faktična, naoružana i tradicionalna neutralnost u Švedskoj

Švedska tradicija neutralnosti traje od kraja 18. stoljeća, od takozvane Lige naoružane neutralnosti, u kojoj je ova država bila s Danskom i Rusijom. U sljedećem razdoblju Švedska nije sudjelovala u ratovima niti je sklapala nove vojne saveze. Faktična neutralnost priznata joj je u vremenu kada se još nije pridružila NATO-u. Ipak, postaje njegovom članicom 7. ožujka 2024., nakon što je s Finskom zatražila članstvo u svibnju 2022. godine.

Grlić Radman (2009: 160-164) tvrdi kako je Švedska svoju vanjsku politiku temeljila na neutralnosti u ratu te na nesavezništvu u miru. Također, njezina neutralnost nije bila temeljena na ustavu ili međunarodnome ugovoru. Isto tako, naoružana neutralnost bila je temelj sigurnosne politike ove zemlje. To podrazumijeva i kako Švedska ima velike novčane izdatke u području obrane. Američki pomorski institut prema Hessleru (1955) objašnjava kako Švedskoj u očuvanju neutralnosti pomažu i njezine prirodne granice; međutim, prvu crtu obrane od invazije drugih zemalja predstavlja njezina diplomacija. Tijekom godina ustanovila

je veoma snažan vojni sustav. Navodi se i kako je Švedska tijekom svoje višestoljetne neutralnosti bila naoružano neutralna te nije prakticirala „bezvoljni neutralizam“.

2.2.4. Vojna, nominalna i privremena neutralnost u Irskoj

Irska neutralnost „održava aktivan pristup operacijama potpore miru i upravljanju krizama, doprinos rješavanju sukoba i izgradnji mira, rad za ljudska prava i razvoj te napore da se promiče razoružanje i uklanjanje oružja za masovno uništenje“⁶. Ipak, CEPA (2023) pita se hoće li irska neutralnost održati nakon početka ruske invazije na Ukrajinu. Navodi se kako je neutralnost u ovoj zemlji tradicija nakon Drugoga svjetskog rata te kako bi zemlja mogla razvijati vanjsku politiku neovisno o Velikoj Britaniji. Irskoj neutralnosti u prilog ide i osobit geografski položaj, kojim je izolirana od ostatka Europe⁷. Grlić Radman (2009: 179-180) objašnjava kako irska neutralnost nije pravno zagarantirana te nije konstitucionalno utvrđena, već je neodređena jer joj nedostaju doktrinarni elementi neutralnosti.

Isto tako, za irsku neutralnost može se reći kako je ona privremena zbog mogućih budućih odnosa Republike Irske i Sjeverne Irske sukladno mirovnom Sporazumu na Veliki petak iz 1998. Grlić Radman (2009: 180) tako naglašava kako će irska neutralnost postojati do sjedinjena ova dva teritorija ili „do konačnog dovršenja Europske unije“.

S druge strane, Irska nije uvijek bila neutralnom. Takvu politiku prekršila je 1999. podrškom akciji NATO-a na Kosovu. U travnju 2010. godine završilo je irsko sudjelovanje u mirovnoj misiji KFOR-a. Irska je podržala i akciju UN-a protiv srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića tijekom rata u Bosni i Hercegovini (Grlić Radman, 2009). Nadalje, Irska sudjeluje u pomoći zemljama koje se nalaze u sukobu poput Ukrajine i Malija u sklopu Zajedničke sigurnosne i obrambene politike Europske unije. Aktualni irski predsjednik Michael Higgins upozorava na napuštanje neutralnosti, a CEPA (2023) ističe kako se početkom ruske invazije na Ukrajinu Irska sve više približava NATO-u i ZSOP-u.

⁶ Department of Foreign Affairs. Neutralnost. Irska politika vojne neutralnost, preuzeto s: <https://www.ireland.ie/en/dfa/role-policies/international-priorities/peace-and-security/neutrality/>, pristupljeno 11. travnja 2024.

⁷ Boulter, Sophie (2023) Will Ireland's Neutrality Survive Putin's Aggression?, preuzeto s: <https://cepa.org/article/will-irelands-neutrality-survive-putins-aggression/>, pristupljeno 11. travnja 2024.

2.2.5. Nametnuta neutralnost u Finskoj

'Finlandizacijom' se definira neutralnost koja je od jedne države nametnuta drugoj. Ovakva neutralnost naziv je dobila po finskome slučaju, jer je bivši SSSR utjecao na status Finske po završetku Drugog svjetskog rata i tijekom Hladnoga rata. Grlić Radman (2009: 144-145) navodi kako se ovim nazivom objašnjava doktrina taktičnog nesuprotstavljanja interesima SSSR-a za vrijeme Hladnog rata. Finska smatra kako se radi o spretnoj prilagodbi. Autori poput Bomsdorfa (1989: 142) i Grlić Radman (2009) definiraju finlandizaciju „prijelazom neke zemlje u jedno stanje u kojem je njezina vanjska i unutarnja politika determinirana nastojanjem da se održe dobri odnosi sa SSSR-om, na štetu vlastite suverenosti“. Dakle, neutralnost Finske nije počivala na međunarodnom ugovoru te nije bila određena ustavom.

Junten (2017: 58) tumači kako se u procesu finlandizacije podrazumijevaju četiri stavke: idealni tip i/ili neutralni opis strane vanjske politike manjih država, pejorativni retorički alat kojim se nastoje međunarodne ili domaće publike uvjeriti u posljedice potencijalno opasnih političkih utjecaja, revizionistički koncept politike povijest te emancipacijski model za unutarnje reforme i promjenu vanjske politike.

Finska neutralnost počela se mijenjati krajem Hladnog rata, raspadom SSSR-a i traženjem članstva u Europskoj uniji. Godine 1992. Finska mijenja politiku od neutralnosti prema svojevrsnoj vojnoj nesvrstanosti. Aunselouma i Rainio-Niemi (2016: 77) objašnjavaju kako je ulaskom u Europsku uniju 1995. finska vlada neutralnost svela na vojno-političku razinu te se sigurnosno oblikovala prema zahtjevima Unije. Također, finske su vlasti vanjsku politiku učinile aktivnijom i angažiranijom, no neutralnost je ostala dobro prihvaćena u javnosti. Ipak, Finska je i svoju vojnu nesvrstanost odbacila ušavši u NATO 4. travnja 2023. što je bila posljedica ruskoga oružanog napada na Ukrajinu godinu dana ranije.

3. Odnos Vatikana i Svete Stolice

Kuznetsova (2002) navodi kako je Vatikan najmanja neovisna država na svijetu. Ističe da se veličina i lokacija zemlje, zajedno s glavnim gradom države podudaraju. Nadalje, nekoliko zgrada, odnosno građevina nalaze se na talijanskome teritoriju, u talijanskoj prijestolnici Rimu, a izvan Vatikana nalazila se i Papina ljetna rezidencija, palača Castel Gandolfo. Međutim, papa Franjo nje se odrekao 2016. godine. Čak su i na ta područja proširena prava i zakoni Vatikana, a ne primjenjuju se talijanski zakoni i propisi. Svaki teritorij Svete Stolice, a koji je definiran Lateranskim ugovorima s Italijom izvan Države Grada Vatikana te državna jurisdikcija nad rečenim izvanteritorijalnim područjima, potvrđena je reformama Ustava iz 2023. godine. Isto je zagarantirano i prema međunarodnome pravu.

Prije nego što je proglašena Država Grada Vatikana, na području Apeninskog poluotoka postojala je Papinska Država od 754. godine. Franački vladar Karlo Veliki dodijelio je svetom ocu teritorij na kojemu ima suverenitet, a Pipin Mali prethodno je darovao papi dio današnje Italije. Država je 1870. godine i ujedinjenjem Italije prestala postojati. Tijekom povijesti, suverenitet Papinske Države mijenjao se. Tako je, na primjer, tijekom 10. stoljeća car Oton I. ugovorom potvrdio njezin suverenitet. Tijekom 14. stoljeća, najprije je papa bio potpuno neovisan, a kasnije kroz stoljeće Papinska Država samo je formalno bila papina. Isto tako, papa je tijekom povijesti imao i teritorijalnih težnji pa se do 18. stoljeća država prostirala kroz središnju Italiju te je zauzimala i dijelove Francuske. Tijekom 19. stoljeća i u vrijeme revolucija te dolaskom Napoleona Bonaparte u Italiju, Papinska Država biva izravno anektirana Francuskoj. Kasnijim proglašenjem Rimske Republike, papa se vraća na čelo Papinske Države. U drugoj polovici 19. stoljeća javlja se Rimsko pitanje. Glavni grad Italije Rim pripadao je, naime, pod papin teritorij te je bio pod njegovom kontrolom. Kasnije francuska vojska čuva papu na njegovome teritoriju te se brzo povlači nakon objave rata Pruskoj. Osvajanjem Rima, Francuska osvaja i Papinsku Državu, no jamči kako će papa biti neovisan. Nekoliko godina kasnije i pobjedom Njemačke u ratu te novim talijanskim zakonom papa se povlači u svoje vatikanske rezidencije do potpisivanja Lateranskih ugovora.

Kada se govori o zakonima u Vatikanu, potrebno je spomenuti kako ne postoji vatikanska nacionalnost. Državljanstvo se stječe osobnom povezanošću s Vatikanom. Primjer toga je stalni boravak ili stalni posao u Vatikanu. S druge strane, bliži rod, odnosno žene i djeca zaposlenika

trebaju posebnu dozvolu za boravak. Oko petsto osoba ima samo vatikansko državljanstvo, dok je broj stanovnika u Vatikanu oko tisuću.

Razlika između Države Grada Vatikana i Svete Stolice jest ta što je „Sveta Stolica ili Apostolska Stolica juridička personifikacija Katoličke Crkve, njezin hijerarhijski vrh s duhovnom i svjetovnom funkcijom na čelu s papom kao duhovnim i svjetovnim poglavarom“ (Cvrlje, 1992). Dakle, Sveta Stolica jest naziv vrhovne biskupske uloge svetog Petra i njegovih nasljednika koji upravljaju rimskom biskupijom i Katoličkom Crkvom, dok je Vatikan toponim za državu. Još jedna razlika vidljiva je između Vatikana i Svete Stolice, a to je kako je službeni jezik Vatikana talijanski jezik, dok je službeni jezik Svete Stolice latinski.

Vatikan predstavlja samo povijesnu Papinsku Državu (Ivković, 2005). Opisujući Vatikan kao državu, Kuznetsova (2002) govori kako se radi o apsolutističkoj izbornoj monarhiji. Država funkcionira prema Apostolskom Ustavu. Papa Franjo 2023. godine uveo je nekoliko promjena u Ustav Države Grada Vatikana. Najprije je papa Pio XI. 7. lipnja 1929. godine proglasio Ustav, nakon potpisivanja Lateranskih sporazuma s Italijom (tri ugovora). Papa Ivan Pavao II. zatim ih je 26. studenoga 2000. godine reformirao. Promjene iz 2023. stupile su na snagu 7. lipnja te godine, a tiču se međunarodnih obveza Svete Stolice, koje se od sada odnose i na državu. Papinsko povjerenstvo tako više nije ograničeno na kardinale, nego ga mogu činiti i laici, dok će članovi biti izabrani na mandat od pet godina⁸. Uz Ustav, važni državni zakoni su i Zakon o izvorima prava, Zakon o upravljanju Državnom Gradom Vatikana te Zakon kojim se uređuje pravosudni sustav. Zakonodavni sustav počiva na kanonskome pravu.

Poglavar Vatikana ujedno je i poglavar Rimokatoličke crkve. Papu bira Sveti Kardinalski zbor, koji broji 120 članova. K tome, papa ima vrhovnu izvršnu i zakonodavnu te sudbenu vlast u Vatikanu te doživotno obnaša svoju dužnost. Papine ovlasti, dužnosti i autoritet čine složenu strukturu službene agencije kojom se provodi vlast unutar dizajniranih kategorija, što sve spada pod Rimsku kuriju. Članovi Rimske kurije ili Rimskog dvora podložni su papinome autoritetu (Kuznetsova, 2002). Reformom Ustava iz 2023., potvrđuje se autonomija vatikanskoga pravnog sustava. Takav pravni sustav nije istoznačan Rimskoj kuriji.

⁸ Vatican News. *Papa Franjo reformirao Ustav Države Grada Vatikana*. 2023. Dostupno na: <https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2023-05/papa-franjo-reformirao-ustave-drzave-grad-vatikana.html>. Pristupljeno 25. lipnja 2024.

Na papin zahtjev je 1929. godine Lateranskim ugovorima nastala Država Grada Vatikana. Naziv se odnosi na Lateransku palaču, najprije antičku te kasnije papinsku rezidenciju u Rimu. Nalazi se na Trgu svetog Ivana, uz Baziliku svetog Ivana Lateranskog, rimsku katedralu. Danas, nakon potpisivanja ovih Ugovora, riječ je o dijelu izvanteritorijalnog vlasništva Svete Stolice. Lateranski sporazumi potpisani su u Rimu 11. veljače 1929. godine između Svete Stolice i Kraljevine Italije, a potvrđeni su 1947. godine te godinu dana poslije ulaze i u Ustav Republike Italije. Potpisali su ga vatikanski državni tajnik kardinal Pietro Gasparri u ime pape Pija XI. i Benito Mussolini, tadašnji predsjednik talijanske Vlade, u ime talijanskog kralja Viktora Emanuela III. Lateranski ugovori čine tri pakta. To su (1) politički pakt, kojim je Kraljevina Italija priznala suverenost Države Grada Vatikana s papom na čelu države; (2) konkordat, čime je katolička vjeroispovijest postala jedina službena u Italiji te se tim paktom uredio položaj Katoličke crkve. Treći pakt koji čini ove ugovore jest (3) financijska konvencija, čime se uredilo potraživanja Vatikana oko gubitka imovine.

Kao kompenzaciju, Sveta Stolica dobila je 750 milijuna lira u gotovini i milijardu lira državnih obveznica. Lateranskim ugovorima riješilo se višedesetljetno rimsko pitanje. Rimsko pitanje nastupilo je 1861. godine, nakon što su Francuzi otišli iz Italije porazom u Francusko-pruskom ratu, a papa Pio IX. predaje Rim. Rimsko pitanje aktualno je i 1870., kada je Rim pripojen Kraljevini Italiji pod Savojskom dinastijom. Istim sporazumom Vatikanu su naznačene granice te mu je dodijeljen status neutralnog i nepovredivog teritorija. Uoči potpisivanja Lateranskih ugovora bilo je vidljivo kako je potrebno ustanoviti i potvrditi vidljivu neovisnost Svete Stolice. U uvodu Ugovora stoji kako je rješenje toga pronađeno u stvaranju Države Grada Vatikana, kojemu je priznato puno vlasništvo te ekskluzivna i apsolutna moć nad suverenosti Svete Stolice kao upravljačkog vrha Katoličke Crkve.

Kako je navedeno u Lateranskim ugovorima, Sveta Stolica je njime dobila apsolutnu i vidljivu nezavisnost, suverenost čak i u međunarodnim odnosima. Ustanovljena je Država Grada Vatikana s definiranim granicama, priznato joj je vlasništvo te apsolutna moć nad zakonodavstvom i sudstvom. Člankom 12., Italija priznaje Svetoj Stolicu aktivna i pasivna poslanstva, kako je uređeno međunarodnim ugovorom. Utvrđeno je i da će izaslanici stranih vlada pri Svetoj Stolicu uživati posebna prava i imunitete unutar Italije. U istome članku navodi se kako se to odnosi na one prerogative koje diplomati imaju prema međunarodnome pravu. Također, njihovo sjedište može ostati unutar talijanskog teritorija, a imunitet im može pripadati čak i ako države tih diplomata nemaju ustanovljene diplomatske odnose s Italijom.

Nadalje, Lateranskim ugovorima podrazumijeva se i kako je Italija u obvezi slobodnom ostaviti korespondenciju svih država sa Svetom Stolicom, uključujući i one države koje su zaraćene. Uz to, slobodan pristup biskupima iz cijeloga svijeta treba biti omogućen Svetoj Stolici. Člankom 12. Italija i Sveta Stolica obvezne su uspostaviti redovite diplomatske odnose na način da se imenuje talijanski veleposlanik pri Svetoj Stolici te nuncij u Italiji, u skladu s Bečkim kongresom iz 1815. godine. Zagarantirano je i kako će diplomati Svete Stolice i diplomatski predstavnici u Italiji imati jednak tretman kao što uživaju diplomati i diplomatski dužnosnici čak i u vrijeme rata.

Ryngaert (2011: 830-835) navodi kako se Sveta Stolica ne može smatrati državom jer ima globalno duhovno djelovanje te može djelovati bez teritorijalnog središta. Dakle, ona se smatra nadržavnom međunarodnom pravnom osobom. Sveta Stolica ujedno je i sjedište rimskih biskupa te središte uprave Katoličke crkve. S druge strane, Država Vatikanskog Grada priznata je suverena država te djeluje na međunarodnoj razini i u duhovnim, i u vrijednosnim stvarima, no prava poput ljudskih prava i sigurnosti nadležnost su Svete Stolice. O tome govori i Kuznetsova (2002) kada navodi kako je Država Vatikanskog Grada priznata pod međunarodnim pravom i time može sklapati međunarodne sporazume. Dodaje kako se Vatikan razlikuje od Svete Stolice prema tome što Sveta Stolica diljem svijeta može djelovati unutar Rimokatoličke Crkve, dok Vatikan nema diplomatsko predstavništvo. Kuznetsova (2002) zaključuje kako strogo gledano, Vatikan nije civilna, nacionalna država, već sjedište Svete Stolice.

Prema katekizmu Katoličke Crkve, papa, rimski biskup i nasljednik svetoga Petra „trajno je i vidljivo počelo i temelj jedinstva kako biskupa tako i mnoštva vjernika. Rimski prvosvećenik po svojoj službi kao namjesnik Kristov i pastir cijele Crkve ima nad Crkvom potpunu, vrhovnu i opću vlast, koju može uvijek slobodno vršiti“. Nadalje, u katekizmu stoji i kako Kolegij ili zbor biskupa nema vlasti, osim ako se ne shvaća zajedno s rimskim biskupom kao svojom glavom. Biskupski zbor također je subjekt vrhovne i potpune vlasti nad cijelom Crkvom „ta se pak vlast može vršiti samo uz suglasnost rimskoga prvosvećenika“. Vlast nad općom Crkvom biskupski zbor na svečan način vrši na Općem saboru. Biskupski zbor, ukoliko je sastavljen od mnogih, izražava raznolikost i općenitost Božjega naroda, a „ukoliko je okupljen pod jednom glavom, izražava jedinstvo Kristova stada“, stoji nadalje u katekizmu. Partikularne Crkve, susjedne i iste kulture, tvore crkvene pokrajine ili veće cjeline nazvane

patrijarhatima ili regijama. Biskupi tih cjelina mogu se ujediniti u pokrajinske sinode ili koncile. Slično mogu danas biskupske konferencije dati mnogovrstan i plodan prinos, da se kolegijalni duh dovede do konkretne primjene, ističe se u katekizmu.

Sveta Stolica može zaključiti međunarodne ugovor u svoje i ime Vatikana te ona, kao stalni promatrač Ujedinjenih naroda od 1964. ima stvarnu moć u svjetskim događajima (McFarlane, 2016). Dobivši 2004. status ne-članice OUN-a, Sveta Stolica⁹ ima i značajnu ulogu lobiranja pri UN-u. Najznačajnije razdoblje za lobiranje Vatikana bilo je krajem 20. stoljeća, kada se predlagala dozvola pobačaja na međunarodnoj razini (Pentin, 2010). Kada se govori o vatikanskome političkome sustavu, Kuznetsova (2002) navodi kako u Državi Grada Vatikana nema političkih stranaka te nema vojske. Za sigurnost države brine Civilna straža, dok Švicarska garda, plaćenička vojska ima samo ceremonijalnu obrambenu ulogu. Prema podacima iz Encyclopedije Britannice, ranije je za sigurnost u Vatikanu bila zadužena i papinska žandarmerija, koja je postojala do sredine 20. stoljeća. Jurisdikciju su žandari dijelili s pripadnicima Švicarske garde. U suvremeno doba, za sigurnost su zadužene privatne kompanije, dok je za sigurnost na Trgu svetog Petra jurisdikcija pripala talijanskoj policiji¹⁰. Članak 24. Ugovora navodi kako Sveta Stolica neće sudjelovati u svjetovnim suparništvima između država i na međunarodnim konferencijama o tim pitanjima, osim ako joj se sporne strane sporazumno ne obrate za njezinu misiju mira ili ako Sveta Stolica smatra potrebnim poslužiti se pravom uporabe svoga moralnog i duhovnog utjecaja. Ovo pitanje temelji se na pravu suvereniteta na međunarodnome području. Sveta Stolica je tako izjavila kako želi ostati izvan rivalstva ili sukoba drugih država. Time se zaključuje kako će se Vatikan uvijek i u svakome slučaju smatrati neutralnim subjektom, a njegov teritorij smatra se nepovredivim.

4. Diplomacija Vatikana

4.1. Povijesni presjek vaticanske diplomacije

Diplomacija Vatikana odnosno Svete Stolice jedna je od najstarijih na svijetu. Datira u prvim stoljećima nove ere. Ivković (2005: 162-163) objašnjava kako je diplomacija Vatikana zapravo diplomacija Svete Stolice, a ona predstavlja rimskog papu u državama. Ona ima i

⁹ Država ne-članica OUN-a ima sva prava članica osim glasovanja, te predlaganja rezolucija i kadrova

¹⁰ Encyclopedia Britannica. Pontifical Gendarmerie, Vatican City police. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/Pontifical-Gendarmerie>, pristupljeno 27. lipnja 2024.

pasivno pravo tako da može primati predstavnike drugih država. Diplomacija Svete Stolice je jedna od najiskusnijih, i najdugovječnijih. Diplomacija Vatikana najviše je unaprijeđena nakon Drugog vatikanskog koncila (sabora) održanoga od 1962 do 1965. Vanjska politika Svete Stolice poprimila je svoj suvremeni oblik tijekom pape Ivana XXIII. Tada je politika Svete Stolice poprimila i izvanblokovski te antiblokovski karakter (Cvrlje, 1992).

Cvrlje (1992: 29-30) isto tako piše da je diplomacija Svete Stolice djelovala kako bi zaštitila svoje interese te je svoj stil počela mijenjati šezdesetih godina 20. stoljeća. Papa Ivan XXIII. zagovarao je novi diplomatski stil. U pastoralnoj konstituciji „Gaudium et Spes“ navodi se kako „Crkva po svojem poslanju nije vezana uz bilo koji politički, ekonomski ili društveni sistem i zato ona može biti, uslijed svoje univerzalnosti, vrlo uska veza između različitih ljudski zajednica i država“. U slučajevima u kojima se Sveta Stolica angažirala, a radi se o nekatoličkim narodima, smatra se kako je to čista diplomacija (McFarlane, 2016).

Od Svete Stolice nije se više očekivalo da će biti uključena u sporove s drugim državama, ali ni između drugih država nakon potpisivanja Lateranskog ugovora. Međutim, očekivalo se da će nastaviti svoju povijesnu ulogu neutralnog arbitra u sporovima. Sveta Stolica bila je jedna od prvih aktera koji je međunarodne sukobe rješavao mirovnim putem (Ryngaert, 2011: 849). Vukadinović (1986: 103) primjećuje kako je Vatikan Lateranskim ugovorima dobio status neutralnosti, međutim „to nije odredba koja bi se mogla interpretirati kao jednostrani izraz volje države“. Dodaje se kako niti ne postoji dokument kojom se ta neutralnost priznaje na međunarodnoj razini, već se upravo na temelju Ugovora pretpostavlja kako je Vatikan neutralna država. Prema Neuholdu (1982: 13), ovaj vatikansko-talijanski bilateralni sporazum stekao je pravu valjanost, ali zbog veličine Vatikana i malog broja stanovništva te zbog posebnog položaja Svete Stolice u međunarodnoj politici, Vatikan se često izostavlja iz komparativnih analiza europskih neutralnih država. Cahill (2020, u: Berger, 2020) objašnjava kako je usporedba s drugim državama poprilično teška jer Sveta Stolica pokazuje spoj tradicionalne i religijske ontologije.

Prekretnica u diplomaciji Vatikana bio je pontifikat pape Ivana XXIII. Papa Ivan XXIII. je sa svojim suradnikom i diplomatom Agostinom Casarolijem primijenio novu doktrinu Svete Stolice, prema kojoj je Vatikan bio aktivniji u međunarodnim odnosima te je diplomacija

postala otvorenija (Vukičević, 2018). U vrijeme pape Ivana XXIII. popravio se i imidž Vatikana na međunarodnom planu zahvaljujući pokretu *aggiornamento*¹¹.

Također, Cvrlje (1992: 30) naglašava kako diplomacija Vatikana nije samo u funkciji neutralnosti, već se nadnacionalna neutralnost Crkve ne smije shvatiti u pasivnom smislu. Već u vrijeme pontifikata pape Benedikta XV., i vrijeme Oktobarske revolucije 1917. u Rusiji, vatikansku neutralnost osudili su francuski i njemački katolici (Lecomte, 2010: 14). Kao diplomati, najviše su se istaknuli pape Ivan Pavao II. i Pavao VI., koji su smatrali da model i cilj vatikanske diplomacije trebaju biti u skladu s nuklearnom krizom, a traženje mira treba biti glavni cilj. Tako je Ivan Pavao II. poslao niz upozorenja međunarodnim institucijama i međunarodnim forumima kako je potrebno boriti se protiv oružja za masovno uništenje (Cvrlje, 1992).

Berridge (2007: 204) primjećuje da je mirotvorno posredovanje za Vatikan i dužnost i politički zahtjev. Međutim, tu sposobnost umanjilo je razdoblje komunizma tijekom Hladnog rata i vjerske podjele. Vatikan nije imao diplomatskih odnosa s komunističkim zemljama do kraja osamdesetih godina 20. stoljeća. Isti autor naglašava kako je Sveta Stolica bila „toliko na raspolaganju kao odgovarajući posrednik koliko je i sama trebala posredovanje“.

4.2. Diplomatsko predstavništvo Vatikana

Vrhovni šef papinske diplomacije je državni tajnik, koji može imati i svog zamjenika. Državni tajnik Svete Stolice zadužen je i za vođenje diplomacije. Nekoliko vanjskih čimbenika pridonijelo je pojavi krize unutar Crkve. Cvrlje (1992: 153) navodi da su to: porast demokratskih procesa u svijetu, zahtjevi za poštovanjem prava čovjeka i naroda, sekularizacija društva, procesi pluralizma u društvu i njihov odraz u crkvenim redovima sa zaoštrenim sukobima struja reformatora i tradicionaliste, kao i drugi faktori. U državama u kojima Vatikan nije bio u mogućnosti akreditirati političkog nuncija ili pronuncija u

¹¹ Hrvatska enciklopedija tumači *aggiornamento* kao osuvremenjivanje u Katoličkoj crkvi, odnosno prilagodbu potrebama današnjice. Njime se ne reformira samo liturgija, već i organizacija crkvene uprave. Time se ostvaruju novi odnosi prema drugim vjerskim zajednicama i ideologijama (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024., pristupljeno 14. ožujka 2024. na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/aggiornamento>).

nekatoličkim zemljama, objašnjava Berridge (2007: 150), funkciju diplomatskih kanala dobili bi apostolski poslanici Svete Stolice.

Sveta Stolica do travnja 2024. ima uspostavljene diplomatske odnose sa 184 države. Prva država s kojom je razvila službene odnose 1481. godine bio je Portugal. S državom Oman uspostavlja službeni diplomatski odnos 23. veljače 2023. godine. S Republikom Hrvatskom isto je uspostavljeno 8. veljače 1992. godine. Status stalnog promatrača Sveta Stolica ima u Ujedinjenim narodima od spomenute 1964. godine te u još nekoliko organizacija poput Vijeća Europe, Svjetske zdravstvene organizacije, Afričke unije, Latinske unije i dr.

Kada se govori o školovanju vatikanskih diplomata, Pentin (2010) primjećuje kako su u Papinskoj crkvenoj akademiji diplomati naučeni u svojoj službi biti prvo svećenicima, a onda diplomatima, što je uočeno u slučajevima heroizma apostolskih nuncija, nadbiskupa Michaela Courtneyja i nadbiskupa Fernanda Filonija, koji su bili izloženi pucnjavama i bombardiranjima. Time u fokus ne stavljaju interese Vatikana, već globalne interese. Također, vatikanski diplomati učeni su biti diskretni, poslušni i samozatajni. Gaetan (2021: 24) citira jednog bivšeg veleposlanika, koji ističe kako je diskrecija vatikanskih diplomata rezultat dugogodišnjih slušanja ispovijedi, čime u tajnosti ostaje ono o čemu su razgovarali i predstavnici država, a ne samo vjernici. Također, radije drugim veleposlanicima kažu svoj stav, nego informaciju koju su dobili. Potpunu fokusiranost na posao omogućava im i činjenica da nemaju obiteljskih obveza. Gaetan (2021: 26) naglašava kako iz tog razloga nunciji odlaze na mjesta koja su izolirana te ih kojih su se sekularni predstavnici pojedine države povukli.

4.3. Ciljevi vatikanske diplomacije

Glavni ciljevi vatikanske diplomacije podrazumijevaju očuvanje mira u svim dijelovima svijeta te sprječavanje eskaliranja lokalnih u šire sukobe, zatim rješavanje sukoba pregovorima, a ne vojnom snagom, te postojanje pravednih odnosa i opći razvoj (Cvrlje, 1992). Sveta Stolica uložila je posebne napore kako bi se odvojila od zapadnih zemalja kada je intervenirala u sukobima, koji se smatraju endemskima za određene regije (McFarlane, 2016).

Ipak, diplomacija Vatikana odnosno Svete Stolice ima i nekih slabosti. Pentin (2010) ističe kako se u određenim slučajevima informacije ne obrađuju u potrebnom roku, stoga dolazi i do postupanja prema manjku obrade podataka. Nadalje, Sveta Stolica ograničena je zbog mogućnosti i straha od osude ili odmazde lokalnoga katoličkog stanovništva. Za druge države, taj strah od neke vrste pobune dijaspore puno je manji.

Cvrlje (1992: 329) raspoznaje vatikansku diplomaciju kao onu koja „djeluje na širokom prostoru nezavisnosti uz bilo koji sustav ili savez“. Dodaje se kako se neutralnost Vatikana ne shvaća u pasivnome smislu. Pentin (2010) navodi kako se učinkovitost vatikanske diplomacije može pripisati privilegiranome statusu ove države zbog toga što istovremeno predstavlja i suverenu državu te religiju odnosno njezinu organiziranu upravu. Ujedno, tijekom Hladnoga rata vatikansku neutralnost politički je zapad smatrao važnim međunarodnim igračem, dok je prema Staljinovu mišljenju Vatikan bio oslabljeni sudionik u međunarodnoj politici (Kosicki, 2020, u: Berger, 2020).

4.4. Primjeri diplomatskih odnosa Svete Stolice

Cvrlje (1992: 56-57) opisuje kako su Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska htjeli potaknuti papu Pija XII. tijekom njemačko-poljskog spora o Danzigu da „kao neutralni i moralni faktor posreduje kako bi se izbjegao europski rat“. Kasnije se ističe da ova mirovna inicijativa nije uspjela, no važna je kroz promatrano razbolje. Tijekom Kubanske krize šezdesetih godina 20. stoljeća, Cvrlje (1992: 59) ističe kako je bilo naznaka da će posredovanje pape Ivana XXIII. biti uspješno. Papa je predstavljao „iznimnu moralnu ličnost, bez političke pristranosti“.

Papa Ivan XXIII. potvrdio je nezavisnost Svete Stolice od bilo kojeg sustava ili bloka. Isto tako, provodio je pozitivna, demokratska načela u međunarodnim odnosima te načela aktivne miroljubive koegzistencije na relaciji Zapad-Istok i Sjever-Jug, tj. politiku ravnopravnog dijaloga, a zalagao se i za političko rješavanje međunarodnih sporova. Zauzeo je stav kako je potrebno pomoći u takvim, ali i ostalim slučajevima, i to zemljama u razvoju naspram onih razvijenih radi uklanjanja jaza među njima te jačanja uloge UN-a (Cvrlje 1992).

Sveta Stolica nije priklonjena političkim, gospodarskim i društvenim sustavima, odnosno vojnopoličkim blokovima i zbog toga ima posebno međunarodno značenje (Cvrlje, 1992).

Crkvi je tako omogućeno da se više približi trećim zemljama, odnosno zemljama u razvoju. Cvrle (1992: 82) ističe kako je Koncil zauzeo stav kojim osuđuje naoružavanje i totalni rat te sustavno zagovara stav o miru, naglašavajući „socijalne i političke aspekte, uzroke međunarodne nestabilnosti i ratova, signalizirajući neuravnoteženost razvoja i raspodjele dobara svijeta“. Svojim djelovanjem na tome području Sveta Stolica afirmirala se kao bitan međunarodni diplomatsko-politički faktor.

Visoki vatikanski dužnosnik msgr. Antonio Casaroli tijekom svog govora 1973. godine istaknuo je kako se stavovi Svete Stolice mogu smatrati neutralnim, odnosno oni se podudaraju sa stavovima nesvrstanih zemalja.

5. Politika neutralnosti Vatikana

Kada analiziraju neutralnost malih država naspram velikih sila, Aunesluoma i Rainio-Niemi (2016: 56) navode kako su velike sile prihvatile neutralnost tijekom 20. stoljeća kao činjenicu na području Europe, dok su neutralne zemlje imale ulogu u multilateralnoj diplomaciji. Tako su te zemlje u sklopu Ujedinjenih naroda postale prostorom za demonstraciju posebne politike kako bi nadzirale te uspoređivale stavove ostalih neutralnih zemalja. Prema tome, neutralnost više nije smatrana izolacionizmom, nego politikom kojom se malim zemljama omogućuje, između ostaloga, i uloga posrednika u međunarodnim sukobima. Griega (2022) u panel raspravi Berkley Centra Sveučilišta u Georgetownu navodi kako postoje rasprave oko neutralnosti Vatikana. Smatra se kako taj pojam objedinjuje izolacionizam, pacifizam i nepristranost. U istoj raspravi Cusimano Love (2022) primjećuje kako je razlika između neutralnosti Vatikana, odnosno Svete Stolice i drugih zemalja u tome što Crkva nije nacionalna država te se ujedno smatra i institucijom. Shadle (2022) tvrdnju upotpunjuje konstatacijom kako papinska diplomacija funkcionira na nadnacionalnoj, odnosno na naddržavnoj razini. Objašnjava kako Crkva nije iznad država, već ona upotpunjuje svijet u nadi da će doći do mira, u čemu se vidi pozitivna neutralnost, koju usvajaju papa Franjo i glavni državni tajnik Pietro Parolin.

McFarlane (2016: 168-169) izdvaja Svetu Stolicu kao međunarodnog aktera koji ima bogatu povijest u medijaciji. Navodi kako se u više slučajeva uključila u alternativno rješavanje sukoba, legitimizirajući svoju intervenciju na duhovnoj i moralnoj moći, utemeljenoj na

vjerskim vrijednostima. Na taj način se bolje utjecalo i na mišljenja drugih te ih se time poticalo na mirno rješavanje sukoba i sporova. Kardinal Parolin je povodom devedesete obljetnice Lateranskih ugovora opisao vatikansku pozitivnu neutralnost. Rekao je kako se Sveta Stolica „ne ograničava samo na gledanje kroz prozor, već pridonosi izgradnji dijaloga između uključenih strana. Cilj bivanja u ovoj vrsti trajnog dijaloga s državama jest osigurati čovječanstvu dostojnu budućnost“. Shodno tomu, Gaetan (2021: 23) primjećuje kako zbog težnje Vatikana da bude neutralan u odnosu na politiku, informacije koje dobivaju vatikanski, odnosno diplomati Svete Stolice su oblikovane tako da ne pogoduju određenim interesima, već su odraz istine.

Sveta Stolica, kako bi bila spremna na učinkovita posredovanja u međunarodnim sporovima i sukobima, nema suparničke ambicije te treba biti sposobna sukobe dovesti za pregovarački stol (Cvrlje, 1992). Kardinal Casaroli navodi kako je alternativa sili mirno rješavanje svjetskih problema: „...to mora biti glavni zadatak svake diplomacije“ (Cvrlje, 1992). Pentin (2010) objašnjava kako se Sveta Stolica može izdvojiti od ostalih zemalja jer ona ima pristup mreži katolicima u poziciji misionara te time postaje vrijedan akter na globalnoj sceni. Zbog toga su vatikanski diplomati dobro informirani te mogu u međunarodnim sukobima sudjelovati kao medijatori te imaju mogućnost spriječiti buduće sukobe.

Opisujući vatikansku neutralnost, Cusimano Love (2020, u Berger, 2020) primjećuje da se ona ne odnosi i na probleme poput nuklearnog oružja te se u tome vidi pozitivna neutralnost, a ne neutralnost promatrača, a čak se može reći kako Vatikan naspram nuklearnog oružja nije neutralan. Sveta Stolica se tako zalaže za obustavu proizvodnje takvog oružja, smanjenje njegova utjecaja, zabrane njegova korištenja te se svojom diplomacijom zalaže za promjenu normativnog okvira unutar kojega se nuklearnog oružje promatra. Kao neutralna sila te kao država sa statusom stalnog promatrača Ujedinjenih naroda, Vatikan je pokušao tijekom Hladnoga rata imati važnu ulogu oko nuklearnog problema, a takav stav nastavio se do danas (Matsumoto. 2020 u Berger, 2020). Neutralnost Vatikana vidjela se i uspostavljanjem dijaloga sa Sjedinjenim Američkim Državama te Iranom i Indijom naspram nuklearnog naoružanja početkom 2006. godine. Gaetan (2021: 21) objašnjava kako su postojale naznake za napad SAD-a na Iran. Istovremeno je Vatikan zagovarao ponos zemlje Irana, čuvajući pedesetogodišnje diplomatske odnose. Pritom se nije protivio njihovoj mirotvorne svrhe. S druge strane, diplomati Svete Stolice poticali su SAD na uspostavu dijaloga s Iranom, umjesto na njegovu međunarodnu izolaciju.

Gaetan (2021: 1-2) navodi da je CIA iskoristila neutralnost Svete Stolice kako bi papa Ivan XXIII. organizirao razgovore sa sovjetskim vođom Nikitom Hruščovom. Crkva je tada odgovorila kako komunicira sa svim stranama koje se nalaze u nekakvoj vrsti sukoba kako bi se došlo do mira. Do sličnih stavova i poteza velikih sila prema poziciji Vatikana došlo je u više slučajeva tijekom Hladnog rata te nakon njega. Isto tako, papa Benedikt XVI. uspio je normalizirati odnose s Rusijom u vrijeme kada je SAD preko NATO-a pokušavao na određeni način izolirati ovu državu. Gaetan (2021: 3) navodi da je Sveta Stolica do tog rezultata došla uspostavljanjem kontakta s poglavarstvom Ruske pravoslavne Crkve.

Kao pozitivni primjeri papinske intervencije u ulozi neutralnog medijatora ističu se sukob između Argentine i Čilea te popuštanje napetosti između Kube i Sjedinjenih Američkih Država. Mirow (2004: 1-18) argumentira mišljenje kako je Vatikan donio mir Argentini i Čileu nakon sukoba koji je skoro prerastao u rat zbog teritorijalnih pretenzija obje države. Vatikan je dobio ulogu medijatora jer se radilo o trećoj i neutralnoj strani. Također, u traženju medijatora, sukobljene strane tražile su državu koja ima ekonomsku, političku i moralnu moć. Isto tako, Vatikan je bio uspješan, navodi Mirow (2004), jer nema tradicionalnu vojsku i političkih težnji, a u slučajevima sukoba drugih, ne pokazuje zainteresiranost naspram pregovorima i mirovnim putem, u javnome prostoru ovaj sukob često se i zaboravlja. Godine 2014., šezdeset godina nakon zahlađenja odnosa između Kube i Sjedinjenih Američkih Država uz pomoć pape Franje dolazi do popuštanja napetosti između dvije zemlje. Kako navodi Gayte-Lebrun (2018: 15), Vatikan je u tom slučaju bio vrlo angažiran i otvarao je dijalog. U svojim govorima tadašnji i američki i kubanski predsjednik Barack Obama i Raúl Castro istaknuli su upravo papu Franju kao važnog aktera u pomaku u odnosima.

5.1. Uloga u Poljskoj, Čehoslovačkoj i SFRJ

Tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća, u Poljskoj je došlo do sukoba između vladajućih i Solidarnosti. Izvanredno stanje bilo je proglašeno od prosinca 1981. do srpnja 1983. Vatikan, pod vodstvom pape Ivana Pavla II., rodom Poljaka, intervenirao je kako ne bi došlo do sukoba većih razmjera. Lecomte (2010: 244-255) opisuje kako je tih godina papa dobio informacije o stanju u ovoj državi putem glavnog tajnika Poljske biskupske konferencije msgr. Dabrowskog. Crkva u Poljskoj tada je odbijala dijalog s vojnim vrhom. Jedan od ciljeva

Vatikana bio je uspostaviti dijalog s vlastima, koji bi vodio do nacionalnog pomirenja, a sveti otac je isticao kako se takvom diplomacijom brane neotuđiva prava čovjeka i prava naroda. Tako je papa Ivan Pavao II. primio generala Wojciecha Jaruzelskog u Vatikanu 1987. godine. McAfee (2022) u panel raspravi Berkley Centra Sveučilišta u Georgetownu objašnjava da se Vatikan vodio i legalnom neutralnosti. Ivan Pavao II. tako je tijekom Hladnog rata nastavio politiku Pija XII., jer je s jedne strane postojala „čvrsta i beskompromisna ideološka opozicija“ te je papa vodio javnu kampanju na terenu, što se ponajviše očitovalo u Poljskoj, gdje se, čuvajući neutralnost, suprotstavio političkim dilemama.

Vatikanska politika neutralnosti osjetila se u intervenciji u Čehoslovačkoj 1968. godine, tijekom Praškog proljeća. Vatikan je tijekom ovog razdoblja uvidio mogućnost poboljšanja odnosa s ovom socijalističkom državom, nakon poslijeratnog dolaska komunističke partije na vlast. Međutim, Vatikan je bio oprezan zbog moguće reakcije Moskve na demokratske procese. Tadašnji papa, Pavao VI. iskazao je žaljenje zbog vojne intervencije od strane SSSR-a, no ta reakcija nije imala antisovjetsku notu. Time se otvorila mogućnost za nove diplomatske inicijative te nastavak istočne politike (Cvrlje, 1992).

SFRJ i Sveta Stolica imale su slične stavove oko rješavanja međunarodnih sukoba, o čemu je i tadašnji jugoslavenski predsjednik Josip Broz Tito 1971. godine prilikom posjeta papi Pavlu VI. također govorio. Isto tako, Cvrlje (1992:125) objašnjava kako postoji bliskost i u načinima rješavanja takvih sukoba, a sve na osnovi načela miroljubive koegzistencije.

5.2. Papa Ivan Pavao II. u ulozi medijatora

Cvrlje (1992: 160-161) opisuje kako je tijekom pontifikata Ivana Pavla II. vatikanska diplomacija intervenirala u situacijama u kojima su značajne bile nepravda i diskriminacija u gospodarstvu i socijalnom te političkom životu. Isto tako, navodi se i kako je papa uvažavao države i naglašavao ulogu naroda te je isticao kako će manifestirati svoju suverenost i nezavisnost. Cvrlje (1992: 186) citira papu Ivana Pavla II., koji je u enciklici „Sollicitudo rei socialis“, govorio o Pokretu nesvrstanih tijekom Hladnog rata te je istaknuo da je „svaki od dvaju blokova u sebi na neki način gajio težnju za imperijalizmom ili za oblicima neokolonijalizma, a to je kušnja u koju se lako upada“, čime je ukazao na pozitivnu stranu takvih zemalja, dok je blokovski povezane zemlje osudio.

Papa Ivan Pavao II. tako je istaknuo da je istinski mir trenutak u kojem se uklanjaju uzroci ratovanja te kada dođe do iskrenog pomirenja sukobljenih naroda. Prema tome, istinski mir nije rezultat vojne pobjede. Iz toga proizlazi kako na europskom kontinentu nakon završetka Drugog svjetskog rata nije došlo do istinskog mira, već do razdoblja ne-rata (Cvrlje, 1992). Cvrlje (1992:325-326) citira francuskog vatikanista Marcela Merlea kada upotrebljava sintagmu „univerzalni mesijanizam“ kako bi opisao pontifikat pape Ivana Pavla II. Naglašava kako je on „vidio iznenađujuću evoluciju u međunarodnoj politici Katoličke crkve i Svete Stolice“ te je tomu značajno pridonio Ivan Pavao II.

Zahvaljujući angažmanu diplomata Svete Stolice i pape Ivana Paula II., spriječio se sukob između Argentine i Čilea oko tri otoka na jugu Južne Amerike koji je mogao eskalirati u otvoreni rat (Pentin, 2010).

5.3. Poticaji pape za ujedinjenje Europe

„Jedan od glavnih pravaca međunarodne politike Svete Stolice i pape Ivana Pavla II. usmjeren je na stabilizaciju političke i ekonomske situacije u Europi, na relaciji Zapad-Istok te na ujedinjavanje Europe“, objašnjava Cvrlje (1992: 202) te dodaje kako je politika Vatikana nakon Drugog svjetskog rata radila na ujedinjenju europskog kontinenta kako bi se zaustavilo širenje sovjetskih ideja. To ujedinjenje trebalo je počivati na kršćanskim temeljima. Tada je vatikanska diplomacija poticala dijalog kako ne bi došlo do novoga otvorenog konflikta.

Cvrlje (1992: 208-209) opisuje kako je papa Ivan Pavao II. tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća imao cilj ujediniti Europu te posredovati između političkog Istoka i Zapada tijekom Hladnog rata. Također, Cvrlje (1992: 211) navodi kako je papa Ivan Pavao II. ulogu Svete Stolice vidio u „zbivanjima i integracijskim procesima za ujedinjavanje Europe, kao i za prevladavanje blokovskih i drugih podjela u interesu mira u Europi i svijetu“. Godina 1989. je bila ta u kojoj se srušio Berlinski zid, zatim se ujedinila Njemačka, dok se na Istoku i Zapadu nastavilo s povijesnim procesima. Cvrlje (1992: 196) citira papu Ivana Pavla II., koji je rekao kako se ljudi trebaju naučiti boriti „za pravdu, bez nasilja, odričući se klasne borbe u unutarnjim razmiricama, kao i rata u međunarodnim sporovima“.

5.4. Ostpolitik

Ostpolitik ili nova istočna politika podrazumijeva diplomatske napore kako bi se normalizirali odnosi zemalja Zapada sa zemljama Istočne Europe, odnosno sa SSSR-om i Njemačkom Demokratskom Republikom. Kada je riječ o istočnoj politici Vatikana, na prvo mjesto stavljaju se odluke pape Paula VI. tijekom Hladnog rata prema Sovjetskom Savezu i satelitskim zemljama SSSR-a. Papa Ivan Pavao II. nastavio je s naporima za normalizacijom odnosa. Vukičević (2018: 119) primjećuje kako se pomoću istočne politike Vatikan uspio pozicionirati u međunarodnim odnosima kao neutralna zemlja, a ne kao igrač zapadnog bloka.

Tijekom „poljske krize“ 1981., Vatikan je bio svojevrsan medijator između vladajućih i oporbe u toj zemlji: „uz teške napore komunicirali su predstavnici vlasti, iz provladinog Fronta nacionalnog jedinstva te predstavnici Solidarnosti i Katoličke crkve, koja je sve češće bila u posredničkoj ulozi između vlade i opozicije“ (Cvrlje, 1992).

Cvrlje (1992: 219-222) detektira da je u svemu ulogu imao i kardinal Stefan Wyszyński koji je naglasio kako bi Poljska sama trebala riješiti svoje unutarnje probleme, no Crkva može biti arbitar kako bi se postigao unutarnji mir u toj državi. Sveta Stolica bila je diplomatski angažirana i kako bi se riješilo pitanje vanjskih opasnosti i kako bi došlo do poboljšanja međunarodnih odnosa. U tome slučaju je papa Ivan Pavao II. poticao razgovore između vladajućih u Poljskoj te sindikata Solidarnost.

Isto tako, još jedna diplomatska inicijativa Vatikana bila je važna, i to ona u siječnju 1982. godine kada je državni tajnik Casaroli u Washingtonu razgovarao s predsjednikom Sjedinjenih Američkih Država Ronaldom Reaganom i tamošnjim državnim tajnikom Alexanderom Haigom. Casaroli je tada prenio poruku pape Ivana Pavla II. o mogućim međunarodnim posljedicama krize u Poljskoj, kao i o opasnosti za pregovore u Ženevi (Cvrlje, 1992).

Vatikanskom Ostpolitikom uspjelo se postići nekoliko ciljeva. Vukičević (2018: 128-135) navodi kako se posjet diplomata Casarolija Budimpešti pokazao učinkovitim. Nakon prvog posjeta u svibnju 1963. godine, uslijedilo je još nekoliko sličnih posjeta te je na kraju potpisan sporazum između Mađarske i Vatikana, čime su nakon više desetljeća obnovljene njihove diplomatske veze. U stvarnosti je taj uspjeh bio više simboličan, nego stvaran. Nakon toga, uslijedio je daljnji napor kako bi se slični rezultati ponovili i u drugim socijalističkim

državama. Značajan rezultat Sveta Stolica postigla je i s bivšom Socijalističkom Federativnom Republikom Jugoslavijom. Tadašnji predsjednik Josip Broz Tito sa suprugom je posjetio Vatikan. To je bio prvi posjet ovoj državi nekoga socijalističkog vođe. Uspješan je bio i posjet Casarolija Moskvi tijekom veljače i ožujka 1971. godine. Sveta Stolica je tada dobila pristup Sporazumu o neširenju nuklearnog oružja, iako nije trebala imati pristup. Diplomatske veze obnovljene su tijekom mandata Mihaila Gorbačova. No, Ostpolitik nije imao značajnog utjecaja u Poljskoj sve do preinačene politike tijekom pontifikata pape Ivana Pavla II.

5.5. Utjecaj na Bliskome istoku

Bliski istok se kao regija na dodiru zapadne Azije i sjeverne Afrike stoljećima smatra kriznim žarištem te područjem čestih međudržavnih sukoba. Cvrlje (1992: 264) ističe kako se Sveta Stolica zalaže za rješavanje sukoba na tome području pregovorima, a ne oružanom silom. Pri tome se Sveta Stolica za takvo rješenje ne zalaže samo kako bi zaštitila kršćanska svetišta. „Krizna žarišta i ratovi na područjima zemalja u razvoju, posebno na Bliskom istoku i jugoistočnoj Aziji bili su najveća preokupacija Pavla VI. On je zato poduzimao niz inicijativa za rješavanje sporova pregovorima, protiv uporabe sile, politike svršenog čina i ekspanzije, osvajanja tuđih teritorija itd.“ (Cvrlje, 1992). Papa Pavao VI. zalagao se za politiku angažiranosti Vatikana kako bi se na takav način određeni svjetski problemi riješili. O politici neutralnosti Vatikana na području Bliskog istoka piše i Cahill (2020, u: Berger, 2020), koji naglašava kako je ovakav pristup važan za Svetu Stolicu na ovome području jer služi i kao sredstvo, i kao cilj ostvarivanja slobode i rasta. Dakle, razlozi su i politički i teološki.

Kada se radi o sukobima na ovome području, McFarlane (2016: 169, cit. prema Bercovitch i Kadayifci-Orellana, 2009) dodaje kako religijski vođe imaju određeno poštovanje te im se daje utjecaj kako bi intervenirali i preoblikovali situaciju, odnosno kako bi smirili sukob. Međutim, utjecaj vjerskih vođa je ograničen na one koji slijede istu vjeru te svaki vjerski vođa ima različit stupanj utjecaja. Prisutnost Svete Stolice na Bliskome istoku sve je više rasla te je kroz medijaciju zadobila ulogu posrednika u međunarodnim sukobima u ovome dijelu svijeta.

McFarlane (2016: 182) objašnjava kako je diplomaciji Svete Stolice poticaj na djelovanje status kršćanskih vjerskih manjina na Bliskome istoku. Prema tome, može se reći kako se uz diplomatsku, Sveta Stolica uključuje i na humanitarno-vjerskoj razini. Kako bi izvršila svoju

duhovnu misiju, Sveta Stolica zalaže se u svrhu arbitraže i posredovanja, dok joj je cilj pronalazak trajnoga regionalnog mira. Uspješan u tome bio je papa Franjo, koji je odgovorio Sjedinjene Američke Države u vrijeme administracije Baracka Obame od bombardiranja Sirije (Gaetan, 2021: 4) tijekom tamošnjega građanskog rata započetog 2011. Vatikanski diplomati precizni su analitičari te su predvidjeli vojnu intervenciju Sjedinjenih Američkih Država na Irak 2003. godine, što neke obavještajne službe nisu (Gaetan, 2021: 25).

Papa Pavao VI. tijekom šezdesetih godina 20. stoljeća zalagao se za rješavanje sukoba na Bliskome istoku u sklopu Ujedinjenih naroda. Papa je isticao kako se sukob između države Izrael i Arapa treba riješiti pregovorima, a ne oružanim intervencijama (Cvrlje, 1992). Papa Ivan Pavao II. nekoliko puta primio je čelnika Palestinske oslobodilačke organizacije Jasera Arafata te izraelske čelnike kako bi našli rješenje za nemire na prostoru Svete zemlje (Ivković, 2005). U slučaju građanskog rata u Libanonu, Pentin (2010) ističe kako je značajna uloga bila ona nadbiskupa Pabla Puentea Bucesa, tadašnjega apostolskog nuncija. Građanski rat u Libanonu trajao je od 1975. do 1990. godine. Nadbiskup Buces uspostavio je ključne kontakte s vođama militantskih skupina te s poglavarima islamskih stranaka.

Cvrlje (1992:135) ističe da je Sveta Stolica vodila kontinuiranu diplomatsku akciju u vezi s kriznim žarištem na Bliskom istoku. Pavao VI. naglašavao je da je rješenje problema u zadovoljavanju težnji svih naroda toga područja i u mirnoj koegzistenciji uzajamnog poštovanja prava svakoga. Nadalje, papa Benedikt XVI. 2007. godine kritizirao je Irak i njegovo postupanje, kao i američku politiku militarizacije na tom području, što se može protumačiti kao ne-neutralno djelovanje Vatikana, no nuncij je ipak ostao u Bagdadu, što govori kako se politika neutralnosti nastavila (Gaetan, 2021: 3).

Tijekom osmogodišnjega Iračko-iranskog rata (1980.-1988.), papa Ivan Pavao II. pozivao je obje strane na prekid vatre te na mirno rješavanje sukoba. Prilikom invazije Sjedinjenih Američkih Država pak na Irak tijekom 2003. godine, Irak je proglasio jednostrani prekid vatre te je od Vatikana tražio da sudjeluje kao mirotvorac između tih dviju država. Vatikan se na to i obvezao. Irački veleposlanik pri Svetoj Stolicy Wissam Chawkat al-Zahawi zatražio je intervenciju Svete Stolice kod tajnika Ujedinjenih naroda kako bi se zaustavile vojne aktivnosti te kako bi se olakšao dijalog između sukobljenih strana. Iz Vatikana su tada poručili kako neće stati ni na čiju stranu, već je Vatikan na strani razuma (McFarlane, 2016).

Još jedan primjer vatikanske intervencije na Bliskome istoku bio je 2007. godine, kada su iranske snage zatočile 15 britanskih vojnika. Ujedinjeno Kraljevstvo moglo je zatražiti pomoć Ujedinjenih naroda ili Europske unije, no Sveta Stolica u toj situaciji bila im je jedini mogući neutralni medijator. Papa Benedikt XVI. tada je pismom iranskim vjerskim vođama uputio apel za oslobađanje zarobljenih Britanaca. Iranski predsjednik Mahmoud Ahmadinejad ubrzo ih je oslobodio (Pentin, 2010) te se ovo vatikansko posredovanje smatra iznimno uspješnim.

5.6. Politika neutralnosti i rusko-ukrajinski sukob

O vatikanskoj neutralnosti u medijskome prostoru ekstenzivno se pisalo od početka ruske „specijalne vojne operacije“ u Ukrajini, odnosno ruske ratne agresije na tome području od veljače 2022. godine. Regina Elsner, profesorica istočnih Crkava i ekumenske teologije na Katoličko-teološkom fakultetu Sveučilišta u Münsteru navodi kako papa Franjo ne uspijeva održati načelo neutralnosti kada je u pitanju ukrajinsko-ruski sukob. Navodi kako je to svojevrsni nastavak vatikanske Istočne politike. Elsner (2023), naime, tumači kako je Vatikan svojom neutralnosti pomoćnik strategije Ruske pravoslavne Crkve. Navodi kako se postupanje Vatikana u ovoj situaciji uspoređuje sa strategijom pape Pija XII. tijekom Drugog svjetskog rata i njegova pristupa prema nacistima i režimu Adolfa Hitlera. S druge strane, godinu dana nakon ruske vojne invazije na Ukrajinu, ukrajinski nadbiskup grkokatoličke Crkve Sviatoslav Shevchuk branio je vatikansku neutralnost u ovome sukobu, unatoč tome što je papinskoj diplomaciji upućivao mnogobrojne kritike. Nadbiskup Shevchuk je kazao kako je neprihvatljivo da Vatikan bude neutralan u Ukrajini, „no to je nužno kako bi sačuvao ulogu vrhovnog arbitra između naroda i crkava“. Istaknuo je i kako bi papa trebao biti „jednako distanciran od obje strane, istovremeno i jednako blizak s obje strane kako bi mogao preuzeti ulogu medijatora¹². Kritiku papinskoj politici neutralnosti uputio je i ukrajinski ministar vanjskih poslova Dmitro Kuleba.

Također, Faggioli (2022) u panel raspravi Berkley Centra Sveučilišta u Georgetownu ističe kako je papa Franjo u intervjuu danom u rujnu 2022. godine, nekoliko mjeseci nakon početka ruske invazije, prozvao Rusiju agresorom. Prije tog razgovora mogla se primijetiti dobro

¹² Hudson, Patrick (2023) Ukrainian archbishop defends Vatican neutrality. TheTablet. Preuzeto s: <https://www.thetablet.co.uk/news/16854/ukrainian-archbishop-defends-vatican-neutrality>, pristupljeno 12. ožujka 2024.

poznata strategija vatikanske diplomacije. Pretpostavlja se kako je nakon toga Rusija izvršila kibernetički napad na vatikanske internetske stranice. Nakon toga vidljiv je neutralni aktivizam u susretima pape s veleposlanicima obje zemlje te je papa prilagođavao govore u kojima poziva na mir. Faggioli navodi i kako je u tom slučaju vidljivo takozvano „hipermedijalizirano papinstvo“, u kojemu diplomacija nije primarni kanal komunikacije. Winright (2022) u istoj panel raspravi ističe kako stav prema rusko-ukrajinskom sukobu treba počivati na moralu te na nepristranosti i neutralnosti.

Vatikan je tijekom Hladnog rata izražavao jasan antikomunistički stav. Jedno od ključnih pitanja s kojim se treba baviti vatikanska diplomacija, govori Elsner (2023), jest uključivanje u ovu situaciju vlastitom ne-neutralnošću zbog globalne reakcije na ljudska prava i liberalnu demokraciju, uz potporu katoličkih aktera¹³. Mikhelidze (2023: 1-4) zaključuje kako se pokušaj medijacije između Rusije i Ukrajine u konačnici može smatrati neuspjehom vatikanske diplomacije. Jedan od razloga je i taj što Ukrajina ne vidi Vatikan kao važan međunarodni akter koji bi mogao ponuditi rješenje za kraj rata jer se oslanja na moralne vrijednosti, dok neutralnost u ovome sukobu zemalja poput Turske i Kine te samih Ujedinjenih naroda valorizira zbog toga što oni imaju i nacionalne te međunarodne razloge za izbjegavanje imenovanja agresora.

Stav Vatikana prema rusko-ukrajinskom sukobu postavlja pitanje mogu li nenasilni pristupi pomoći slabijoj strani, dok pacifističke ideje agresoru ne odgovaraju (Nemeth, 2023: 105). Vatikan se ponudio kao medijator u ovome sukobu. Nemeth (2023: 99-100) dodaje kako Vatikan jest neutralan akter, ali nije i etički ravnodušan. Početkom invazije Sveta Stolica uspostavila je kontakte s obje zaraćene strane, čime postoji mogućnost interakcije s Rusijom, no ukrajinska strana dovodi u pitanje moral neutralnog stava. Ipak, krajem lipnja 2024., Rusija iz zatočeništva pušta desetoricu Ukrajinaca nakon papinske medijacije¹⁴. Kako navode mediji, Rusija je pustila desetero ljudi, od kojih su neki bili zarobljeni od samog početka ruske invazije na Ukrajinu, u veljači 2022. godine. Jedan od njih je svećenik zamjenik čelnika

¹³ Elsner, Regina (2023) *Hybrid Neutrality as the Deadlock: The Pope's Approach to the Russia-Ukraine War*. Preuzeto s: <https://talkabout.iclrs.org/2023/09/03/hybrid-neutrality-as-the-deadlock/>, pristupljeno 5. ožujka 2024.

¹⁴ Sky News (2024) Ukraine war: Ukrainians released from Russian captivity after Vatican mediation. Dostupno na: <https://news.sky.com/video/ukraine-war-ukrainians-released-from-russian-captivity-after-vatican-mediation-13160862>. Pristupljeno 29. lipnja 2024.

Medžlisa, predstavničkog tijela krimskih Tatara koje je preseljeno u Kijev, nakon ruskog zauzimanja poluotoka 2014. godine¹⁵.

6. Analiza rezultata istraživanja i rasprava

Politika neutralnosti Vatikana u međunarodnim odnosima u rješavanju sukoba uočena je u podosta povijesnih i suvremenih slučajeva, ponajviše završetkom Hladnog rata, primjerice u sukobima između NATO-a i SSSR-a te kasnije Ruske Federacije. Studijom slučaja pokazalo se kako je Vatikan kao neutralni medijator intervenirao između zapadnih i istočnih zemalja u doba bipolarne podjele svijeta, zatim među sukobljenim državama na području Bliskog istoka te u nemirima unutar jedne države, kao što je to bilo u Poljskoj tijekom komunističke vlasti i aktivnosti Solidarnosti. Studija slučaja pokazala je i kako je Vatikan takvu poziciju mogao zauzeti u međunarodnoj političkoj areni zahvaljujući količini prikupljenih informacija diljem svijeta kroz prisutnost nuncija te katoličkih misija. Kako bi Sveta Stolica mogla normalizirati odnose sukobljenih strana, bilo je potrebno povjerenje tih država u papu kao medijatora.

Primjer Čilea i Argentine pokazuje kako su te države takvo povjerenje imale jer su obje države dominantno katoličke zemlje, što je na kraju rezultiralo potpisivanjem Sporazuma o prijateljstvu. Međutim, papina važna uloga na globalnoj razini i diplomatske mogućnosti Svete Stolice nisu nužno vezani uz vjeru stanovništva sukobljenih država. Takav slučaj vidljiv je na Bliskome istoku. Važno je i napomenuti kako je Sveta Stolica ovdje imala nekoliko ciljeva intervencije. Uz uspostavljanje mira, željelo se i zaštititi katolička svetišta te osigurati veća prava kršćanskome stanovništvu, odreda manjinskom. Vatikan od informacije može prikupljati i kao stalni promatrač Ujedinjenih naroda, odnosno država ne-članica OUN.-a. To znači da Vatikan uspostavom dijaloga sa svim stranama, bez preferencija i vlastitih partikularnih interesa te pažljivom komunikacijom, kako ne bi došlo do pogrešnoga tumačenja vatikanske intervencije kao što je bio slučaj tijekom Praškog proljeća te rusko-ukrajinskog sukoba, može djelovati kao veoma poželjan posrednik i medijator u sukobima.

¹⁵ Bos, Stefan, Vatican News (2024) Russia frees prisoners after mediation of Vatican. Dostupno na: <https://www.vaticannews.va/en/world/news/2024-06/russia-frees-prisoners-after-mediation-of-vatican.html>. Pristupljeno 29. lipnja 2024.

Globalno rasprostranjenim stanovništvom kršćanske vjeroispovijesti, Svetoj Stolici još se više otvara mogućnost djelovanja i utjecaja na važne globalne i političke aktere. Neovisno o tome radi li se o katolicima ili drugim denominacijama, Svetoj Stolici važno je zaštititi kršćane. Tako je kubanska dijaspora tijekom Kubanske krize početkom 1960.-ih zatražila pomoć pape, na što je Vatikan odgovorio mirovnim inicijativom. Ipak, neutralnost je zadržao tako što nije uputio jednostranu podršku, već organizira razgovore sa Sovjetskim Savezom i diplomatskim načinom traži načine rješavanja problema.

Vatikanu je išlo u korist to što nema neprijateljske države, a radi se o maloj te bogatoj državi s velikim globalnim utjecajem. Isto tako, glavni nalazi studije slučaja pokazuju i kako je glavni cilj Vatikana zaštititi kršćane, svetišta i sakramente diljem svijeta, stoga su razlozi za postizanje mira na globalnoj razini i politički, i teološki. Napadom militantne skupine Hamas na Izrael u listopadu 2023. te izraelskim pokretanjem rata u Gazi, u prvi plan ponovno je stavljena zaštita kršćanskih svetišta u Svetoj zemlji. Papa Franjo tako je uputio poruku pregovaračima dviju sukobljenih strana. Vatikan je početkom rata ponudio kako može biti medijator između izraelske i palestinske strane kako bi se taoci u Gazi pustili na slobodu. U ovom slučaju moglo bi se provesti longitudinalno istraživanje, kojim bi se pokazale promjene u odnosima dviju strana te posljedice papinih napora, kao i učinkovitost same vatikanske diplomacije.

Značajna pozicija vjerskih vođa te njihova povijesna uloga, poput papa, imaju bitan utjecaj na javno mnijenje, kao i na stavove drugih bitnih međunarodnih aktera, odnosno poglavara država. Ipak, rezultati ovog istraživanja nisu pokazali koliko je dugotrajan sklopljeni mir između svih država koje su iz ratnog prešle u mirnodopsko stanje, a razlog tomu je taj što na određenim područjima koje je zahvatila studija slučaja sukobi još uvijek traju te će sljedeća istraživanja moći pokazati koliko je Sveta Stolica bila uspješna. No, s druge strane prestanak konflikta između Čilea i Argentine riješen je Sporazumom iz Montevidea 1979. godine, što je pokazatelj kako Vatikan može utjecati na ishod međunarodnog sukoba. Kako bi se taj sukob riješio i kako ne bi došlo do razmjene vatre, pregovore su vodili klerici u nekoliko faza pregovora na više lokacija. Važno je bilo da predstavnici sukobljenih država iskažu povjerenje papi kao medijatoru, što su i učinili posebnim sporazumom, koji je zajamčio kako Sveta Stolica ima širok okvir za pregovore, bez geografskih ili vremenskih ograničenja.

Još jedan od glavnih nalaza ove studije slučaja govori kako se međunarodni sukobi rješavaju komunikacijom, odnosno dijalogom između sukobljenih strana. Za uspješnu medijaciju važno

je da sve strane koje se nalaze u određenom konfliktu budu voljne za takvu vrstu intervencije Svete Stolice. Jedna od taktika politike neutralnosti Vatikana vidljiva je i u primanju te posjećivanju veleposlanika i državnih vođa. Tako se papa Franjo susreo s ukrajinskim predsjednikom Volodimirom Zelenskim u svibnju 2023., susreo se i s ruskim veleposlanikom Ivanom Soltanovskijem te se u javnome prostoru govori o mogućem susretu s ruskim predsjednikom Vladimirom Putinom, unatoč odnosima s Ruskom pravoslavnom Crkvom. Iz toga proizlazi i preporuka za daljnja istraživanja, u kojima bi se kvantitativnom metodom moglo usporediti koliko je učestalost takvih diplomatskih posjeta utjecalo na pozitivni ishod intervencije. Kvantitativnim istraživanjem moglo bi se pokazati i koliko puta je Sveta Stolica intervenirala prema inicijativama sukobljenih strana s uspješnim rezultatom te kojim sve taktikama. Isto tako, preporuča se i longitudinalno istraživanje, kojim bi se moglo prikazati kako na posljedice papinske medijacije utječe niz mjera i akcija. S obzirom da su vatikanski diplomati mogli predvidjeti pojedine američke intervencije na Bliskom istoku, koje prema određenim autorima nije mogao ni dio obavještajne zajednice, ovdje bi se moglo analizirati kako je Vatikan politikom neutralnosti od početka manjih sukoba u prilici razriješiti sukob.

Tablica u nastavku prikazuje u kojim slučajevima je vidljiva značajna uloga Vatikana odnosno Svete Stolice i njezine medijacije. Prikazani su sukobi, odnosno države u kojima je Sveta Stolica intervenirala, u kojem vremenskome periodu te s kojim rezultatima.

Tablica 1: Prikaz medijacije Vatikana

Sukobi u kojima je Sveta Stolica medijator	Vremenski period	Gdje je vidljiva uloga	Rezultati
Rusko-ukrajinski sukob	2022.-	Papa upućuje javne apele, tijekom nedjeljnog obraćanja naglašava potrebu za mirom, susreće se s ambasadorima obje strana	Rusija iz zatvoreništva pušta Ukrajince, podiže se svijest javnosti o posljedicama rata
NATO-SSSR i	Hladni rat i početak	Komunikacija se	Pomak prema

NATO-Rusija	20. stoljeća	vodi preko Ruske pravoslavne Crkve i međunarodnih organizacija	normalizaciji odnosa
Irak-SAD, Iran-NATO	2003.- 2007.	Razgovori s državnim čelnicima i vjerskim vođama, uspostava kontakta s vođama militantnih skupina, ostanak nuncija u državama sukobljenih strana, zalaganje za komunikaciju, a ne izolaciju	Uz ograničenja, vjernici na Bliskom istoku mogu prakticirati vjeru, Irak proglasio prekid vatre, zaustavljaju se i druge vojne aktivnosti, oslobađaju se britanski vojnici u Iranu
Argentina-Čile	1979.-1985.	Održane su četiri faze pregovora, predvođene klerom, obje strane održale su privatne sastanke s papom u okviru međunarodnog prava	Sporazumom razriješen sukob i teritorijalna pitanja
Kuba-SAD	1962. i 2014.	Papa i nunciji razgovaraju s obje sukobljene strane, na poticaj dijaspore i otvaraju put dijalogu između dviju strana	Ustanovljeni bilateralni odnosi između Vatikana i Kube te vidljiv značajan pomak prema normalizaciji odnosa između Kube i SAD-a
Poljska	1980.	Papa Ivan Pavao II. provodi javnu kampanju,	Upozorenja rezultiraju nacionalnim

		uspostavlja dijalog s vladajućima i oporbom, traži i pomoć SAD-a	pomirenjem vladajućih i oporbe, dolazi do deeskalacije sukoba
Čehoslovačka	1968.	Drugim vatikanskim koncilom mijenja ulogu laika u Crkvi i suprotstavlja se komunističkim vlastima	Uspostava diplomatskih odnosa, uspješni nastavak provođenja Istočne politike i širenja vjerskih sloboda

7. Zaključak

Vatikan je u više navrata razriješio određeni međunarodni sukob zahvaljujući svojoj politici neutralnosti i medijacijom. Ono što je zajedničko većini trajno neutralnih zemalja jest povoljan geostrateški položaj. Vatikan može provoditi politiku neutralnosti jer je bogata i utjecajna zemlja te se hijerarhijska struktura države pokazala učinkovitom u pozicioniranju države kao važnog aktera u međunarodnoj politici. Većina prostorno malih država odlučuje se za politiku neutralnosti. Takve države trebaju mnogo ulagati u svoj obrambeni sustav kako bi bile u mogućnosti same se zaštititi u slučaju rata. Stoga se može zaključiti kako je neutralnost skupa. Još jedna od stavki o kojoj vode računa male neutralne države jesu i položaj te međunarodni odnosi njihovih susjeda. Određene države prirodno su zaštićene morima ili planinama te im odgovara status neutralnosti, kao što je slučaj bio u Švedskoj sve do 2023. godine. Druge države u potpunosti graniče s državama koje su unutar istoga vojnog saveza te su i na taj način zaštićene i osnažene u održavanju neutralnosti, kao što je slučaj u Austriji.

Također, Vatikan, odnosno Sveta Stolica i Crkva dobro poznaju prilike u kojima se nalaze druge države zahvaljujući informacijama koje dobivaju od misionara i papinskih poslanika iz svih dijelova svijeta. Prema tim informacijama Vatikan može pravovremeno intervenirati i pripremiti se za potrebe medijacije, kao što je bilo na Bliskome istoku 2007. godine. Dobro poznavanje prilika na međunarodnoj razini pripisuje se i povijesnoj važnosti Svete Stolice. Uloga pape od 4. stoljeća važna je bila za europske te kasnije i svjetske vladare. Isto tako, važno je razlikovati Vatikan od Svete Stolice. Dok je Vatikan granicama određena država, ona

najmanja na svijetu te neovisan i suveren teritorij, Sveta Stolica je ta koja ima vjersku vlast i koja može također učinkovito djelovati na međunarodnoj razini. Sveti otac je poglavar i Vatikana i Svete Stolice. Također, Sveta Stolica ujedno čini i vladajuće tijelo Katoličke crkve.

Nakon Drugog svjetskog rata te tijekom Hladnog rata na globalnoj političkoj sceni stvaraju se dva velika vojno-politička bloka predvođena SAD-om i SSSR-om. S jedne strane zapadne i kapitalističke zemlje, a s druge strane komunistička prijetnja, Vatikan stavlja u poziciju u kojoj povrh svega Sveta Stolica zagovara mir i prava ljudi. Vodeći se načelima idealizma i idejama o miru, Vatikan brine da državni čelnici znaju kakav značaj imaju njihove međunarodne veze i kakve posljedice mogu imati vanjskopolitičke odluke. Medijacijom se Vatikan vodi kao idealom na način da je objektivan i da ima jednak pristup prema sukobljenim stranama.

Jedina situacija u kojoj Vatikan nije neutralan jest ona oko nuklearnog naoružanja. Također, istraživanje je pokazalo kako je početkom ruske vojne invazije na Ukrajinu 2022. godine Vatikan također nakratko napustio politiku neutralnosti prozvivši Rusiju agresorom. Autori i analitičari u ovome slučaju raspravljaju i o dimenzijama kritike pape Franje prema vojnim akcijama Rusije. Međutim, uspjeh konkretne medijacije Svete Stolice potvrđen je puštanjem ukrajinskih zatvorenika iz Rusije krajem lipnja 2024. godine.

Kako bi se sačuvala neutralnost ove države, potrebno je da su papa kao poglavar države i Crkve te glavni tajnik, koji je ujedno i šef diplomacije, na istoj poziciji oko određenih pitanja jer inače dolazi do problema oko kreiranja taktike pristupanja situaciji. U pogledu međunarodne zajednice, ona je prihvatila neutralnu poziciju Vatikana. Time Sveta Stolica dobiva političko-pravni okvir unutar kojega djeluje na razini međunarodne suradnje.

Vatikan nema ekonomskih i vojnih interesa u svojoj medijaciji, već mu je jedini interes pomoći drugim diplomatima, odnosno državicima. Dijalog se pokazao kao presudnom diplomatskom tehnikom, ali ne kao puka propozicija, odnosno prijedlog. On se i prilagođava međunarodnim okolnostima. Neutralnost se u većini slučajeva pokazuje u posjetima pape svim stranama pojedinoga međunarodnog sukoba, kao i u posjetima državnika i veleposlanika tih država papi. Papina objektivnost u medijaciji sukobljenim državama pruža pouzdanost i povjerenje u nepristrano rješavanje spora. Primjer toga je traženje argentinske i čileanske strane za papinom medijacijom. Sveta Stolica provodi takve razgovore na način da se

sukobljene strane ne osjećaju napadnuto ili ugroženo od nje. Tako Sveta Stolica u slučaju sukoba između SAD-a i Irana nije htjela da se Iran osjeća napadnuto i izolirano, što je rezultiralo spomenutim oslobađanjem zatvorenika. Jedan od temelja vatikanske diplomacije jesu i međureligijski razgovori. Tomu svjedoče posjeti pape drugim religijskim vođama te pripreme za medijaciju i početni pregovori s lokalnim vjerskim čelnicima. Također, prilikom razgovora s bivšim SSSR-om, komunikacija se vodila i preko Ruske pravoslavne Crkve. Promjenom na području međunarodne sigurnosti i pristupanjem niza novih država NATO-u, različiti autori razmatraju pitanja i pozicije drugih, do sada neutralnih zemalja.

Postavlja se pitanje što će u skorijoj budućnosti biti s Vatikanom kao akterom globalne politike. Predviđa se kako će svoju neutralnost sačuvati kako bi ostvario svoj cilj, a to je zaštita kršćana diljem svijeta, poglavito na Bliskome istoku, gdje postoji prijetnja od nestanka kršćanstva. Obećavajućoj budućnosti vatikanske posredničke diplomacije doprinosi i činjenica da Sveta Stolica ima ustanovljene odnose s mnogobrojnim drugim državama i njeguje ih svojom nepristranošću. Stoga, neutralnost ostaje jedinom opcijom za Vatikan.

8. Sažetak

Neutralnost se najjednostavnije može definirati kao politika nepodupiranja jedne od sukobljenih strana. Trajna neutralnost odnosi se na zabranu stacioniranja stranih postrojba na teritoriju države koja provodi politiku trajne neutralnosti te se odnosi na suzdržanost od pridruživanja vojnim savezima, bez obzira na to radi li se o ratnom ili mirnodopskom vremenu. Vatikan je Lateranskim sporazumom iz 1929. trajno neutralna država. Status neutralnosti koristio je kako bi medijacijom riješavao međunarodne sukobe, oslanjajući se na svoju duhovnu i moralnu moć, odnosno autoritet te na vjerske vrijednosti. Nekoliko je primjera uspješne vaticanske medijacije na području Bliskog istoka, uz suvremene apele svim stranama. Isti poticaji Vatikana na dijalog i pregovore prisutni su kod rusko-ukrajinskog sukoba, u čemu se vidi pozitivna neutralnost. Legalna neutralnost prisutna je u slučaju Poljske u vrijeme komunističke vlasti. Jedina situacija u kojoj Vatikan nije neutralan jest prema nuklearnom oružju, u čijem ograničenju prepoznaje smanjivanje razine međunarodnih sukoba.

Ključne riječi: Vatikan, Sveta Stolica, međunarodni sukob, neutralnost, medijacija

9. Summary

In the simplest terms, neutrality can be defined as a policy of not supporting one of the conflicting sides. Permanent neutrality implies the prohibition of the stationing of foreign troops on the territory of a state that implements a policy of permanent neutrality. Also, it refers to the reticence to join military alliances, regardless of whether it is wartime or peacetime. The Vatican adopted permanent neutrality with the Lateran Treaty of 1929. It used this status to resolve international conflicts through mediation, relying on spiritual and moral power and religious values. There are several examples of successful mediation in the Middle East, with contemporary appeals to all parties. The same incentives for dialogue and negotiations are present in the Russian-Ukrainian conflict, which shows positive neutrality. Legal neutrality is present in the case of Poland during communist rule. One situation in which the Vatican is not neutral is towards nuclear weapons, the limitation of which means fewer international conflicts.

Key words: Vatican, Holy See, international conflict, neutrality, mediation

Popis literature

1. Abbenhuis, Maartje (2014) *Neutrality as an international and patriotic ideal*. In *An Age of Neutrals: Great Power Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Breger, Marshall J. i Reginbogin, Herbert R., ur. (2022) *The Vatican and Permanent Neutrality*. Lanham: Lexington Books.
3. Cvrlje, Vjekoslav (1992) *Vatikanska diplomacija*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Czarny, Ryszard (2018) *Sweden From Neutrality to International Solidarity*. New York: Springer International Publishing.
5. Grlić Radman, Gordan (2009) *Neutralnost i nova europska sigurnost*. Zagreb: Golden marketing/Tehnička knjiga.
6. Jerneić, Miljenko (2004) *Hrvatska trajno neutralna država*. Osijek, Zagreb, Split: Pan liber.
7. Kent, Peter (2002) *The Lonely Cold War of Pope Pius XII: The Roman Catholic Church and the Division of Europe*. Ithaca: McGill-Queen's University Press
8. *Katekizam katoličke Crkve* (1994) Hrvatska Biskupska konferencija. Zagreb.
9. *Lateranski ugovori između Kraljevine Italije i Svete Stolice* (1929) Dostupno na: https://www.rightofassembly.info/assets/downloads/1929_Lateran_Treaty.pdf
10. Nye, J. S., Jr. (2007) *Understanding International Conflicts*. New York: Pearson Longman
11. Tomasi, Silvano M. et al. (2017) *The Vatican in the Family of Nations: Diplomatic Actions of the Holy See at the UN and other International Organizations in Geneva*. Cambridge: Cambridge University Press.
12. Yin, Robert K. (2007) *Studija slučaja – dizajn i metode*. Zagreb: Politička misao.
13. Zuolo, Federico (2012) *Realism and Idealism*. U: Benussi, A. (ur.) *Handbook of Political Philosophy*. Ashgate: Aldershot.

Znanstveni članci

1. Aunesluoma, Juhana i Rainio-Niemi, Johanna (2016) *Neutrality as Identity? Finland's Quest for Security in the Cold War*. *Journal of Cold War Studies*. 18(4): 51-78.

2. Bouwman, Bastiaan (2021) *Between Dialogue and Denunciation: The World Council of Churches, Religious Freedom, and Human Rights during the Cold War*. *Contemporary European History* 31(1):1-16.
3. Flyvbjerg, Bent (2006) *Five Misunderstandings About Case-Study Research*. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219-245. DOI: 10.1177/1077800405284363
4. Gayte, Marie (2011), *The Vatican And The Reagan Administration: A Cold War Alliance?* Catholic University of America Press, str. 713-736.
5. Juntunen, Tapio (2017) *Helsinki Syndrome: The Parachronistic Renaissance of Finlandization in International Politics*. *U: New Perspectives*. 25(1): 55-83.
6. Kodman, Timuçin i Akcay, Ekrem Yaşar (2013) *The Idealism-Realism Debate in International Relations and Idealists' Ways of Ensuring the Peace*. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9(5): 131-136.
7. Kuznetsova, Olga (2002) *Vatican City*. U: Pendergast, S. i Pendergast, T. (ur). *Worldmark Encyclopedia of National Economies*. Farmington Hills: Gale Group.
8. Mahoney, James (2010) *After KKV: The New Methodology of Qualitative Research*. *World Politics*, 62(1): 120-147. DOI: 10.1017/S0043887109990220
9. McFarlane, Amanda (2016) *The Holy See's Diplomacy: An Analysis of Papal Mediation in the Middle East*. *Florida Journal of International Law* 28(2): 167-194.
10. Mikhelidze, Nona (2023) *Unpacking the Vatican's Diplomatic Failure in Reaching a Ceasefire in the Russia-Ukraine War*. *IAI Commentaries* 23(26): 1-5.
11. Minear, Larry (1999) *The theory and practice of neutrality: Some thoughts on the tensions*. *Brown University's Watson Institute for International Studies*. 81(833): 63-71.
12. Mirow, M.C. (2004) *International Law and Religion in Latin America: The Beagle Channel Dispute*. *Florida International University College of Law*. 28(1) 1-29.
13. Nincic, Miroslav (1982) *Understanding International Conflict: Some Theoretical Gaps*. *Journal of Peace Research* 19(1): 49-60.
14. Nemeth, Thomas Mark (2023) *Pope Francis and Russia's War Against Ukraine*. *Studia Ubb Theol.Cath.Lat.* 67(1): 92-109. DOI:10.24193/theol.cath.latina.2023.LXVIII.1.04
15. Papava, Vladimer (2022) *Cold War vs. Hot War in 2022*. *SSRN Electronic Journal*.
16. Phayer, Michael (1998) *Pope Pius XII, the Holocaust, and the cold war*. *Holocaust and Genocide Studies* 12(2):233-256.
17. Pollard, John (2003) *The Vatican, Italy and the Cold War*. U: *Religion and the Cold War*, str. 103–117, London: Palgrave Macmillan.

18. Ryngaert, Cedric (2011) The Legal status of the Holy See. *Goettingen Journal of International Law* 3(3): 829-859.
19. Shelledy, Robert (2004) The Vatican's Role in Global Politics. *The Johns Hopkins University Press* 24(2): 169-162.
20. Vukadinović, Radovan (1986) Različite koncepcije europske neutralnosti. *Politička misao* 23(4): 99-113.
21. Simpson, Archie W. (2018) Realism, Small States and Neutrality. *E-International Relations*. Dostupno na: <https://www.e-ir.info/2018/02/05/realism-small-states-and-neutrality/>
22. Vukadinović, Radovan (1986) Različite koncepcije evropske neutralnosti. *Politička misao* 23(4): 99-113.
23. Vukićević, Boris (2018) Foreign Policy Doctrine of the Holy See in the Cold War Europe: Ostpolitik of the Holy See. *The Turkish Yearbook of International Relations*, DOI : 10.1501/Intrel_00000000319

Mrežni izvori

1. Bos, Stefan, Vatican News (2024) Russia frees prisoners after mediation of Vatican. Dostupno na: <https://www.vaticannews.va/en/world/news/2024-06/russia-frees-prisoners-after-mediation-of-vatican.html>. Pristupljeno 29. lipnja 2024.
2. Boulter, Sophie (2023) Will Ireland's Neutrality Survive Putin's Aggression?, preuzeto s: <https://cepa.org/article/will-irelands-neutrality-survive-putins-aggression/>, pristupljeno 11. travnja 2024.
3. Council on Foreign Relations (2023) Idealism Versus Realism. Dostupno na: <https://education.cfr.org/learn/reading/idealism-versus-realism>. Pristupljeno 28. lipnja 2024.
4. Department of Foreign Affairs. Neutralnost. Irska politika vojne neutralnost, preuzeto s: <https://www.ireland.ie/en/dfa/role-policies/international-priorities/peace-and-security/neutrality/>, pristupljeno 11. travnja 2024.
5. Elsner, Regina (2023) *Hybrid Neutrality as the Deadlock: The Pope's Approach to the Russia-Ukraine War*. Preuzeto s: <https://talkabout.iclrs.org/2023/09/03/hybrid-neutrality-as-the-deadlock/>, pristupljeno 5. ožujka 2024.

6. Encyclopedia Britannica. Pontifical Gendarmerie, Vatican City police. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/Pontifical-Gendarmerie>, pristupljeno 27. lipnja 2024.
7. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024., pristupljeno 14. ožujka 2024. na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/aggiornamento>).
8. Hudson, Patrick (2023) Ukrainian archbishop defends Vatican neutrality. TheTablet. Preuzeto s: <https://www.thetablet.co.uk/news/16854/ukrainian-archbishop-defends-vatican-neutrality>, pristupljeno 12. ožujka 2024.
9. Pentin, Edward (2010) Vatican diplomacy. Diplomacy magazine. Dostupno na: <https://diplomatomagazine.com/vatican-diplomacy/>. Pristupljeno 12. ožujka 2024.
10. Sky News (2024) Ukraine war: Ukrainians released from Russian captivity after Vatican mediation. Dostupno na: <https://news.sky.com/video/ukraine-war-ukrainians-released-from-russian-captivity-after-vatican-mediation-13160862>. Pristupljeno 29. lipnja 2024.
11. SOA: Javno izvješće <https://www.soa.hr/files/file/Javno-izvjesce-2022.pdf> pristupljeno 22. travnja 2024.
12. Vatican News. *Papa Franjo reformirao Ustav Države Grada Vatikana*. 2023. Dostupno na: <https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2023-05/papa-franjo-reformirao-ustave-drzave-grada-vatikana.html>. Pristupljeno 25. lipnja 2024.
13. Wooden, Cindy (2023) cit. prema papa Franjo (2023) United States Conference of Catholic Bishop. *Vatican neutrality is a force for peace, pope tells ambassadors*. <https://www.usccb.org/news/2023/vatican-neutrality-force-peace-pope-tells-ambassadors> pristupljeno 12. travnja 2024.